

Odnos redoslijeda rođenja, percipiranog roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja

Lazić, Nora

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:997407>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

ODNOS REDOSLIJEDA ROĐENJA, PERCIPRANOG RODITELJSKOG
FAVORIZIRANJA I SAMOPOŠTOVANJA

DIPLOMSKI RAD

Nora Lazić

Mentor: prof.dr.sc. Gordana Kuterovac-Jagodić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

UVOD	1
<i>Roditeljski favoritizam</i>	1
<i>Definicija roditeljskog favoritizma</i>	1
<i>Roditeljski favoritizam: Razvoj konstrukta</i>	2
<i>Razvoj samoefikasnosti</i>	2
<i>Prevalencija roditeljskog favoritizma</i>	3
<i>Roditeljski favoritizam – rodne razlike</i>	4
<i>Redoslijed rođenja kao čimbenik razvoja ličnosti</i>	4
<i>Teorija redoslijeda rođenja Franka J. Sullowaya (1996)</i>	6
<i>Kratak pregled istraživanja o utjecaju redoslijeda rođenja na osobine ličnosti</i>	7
<i>Samopoštovanje i roditeljski favoritizam</i>	9
CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	12
METODA	13
<i>Sudionici</i>	13
<i>Mjerni instrumenti</i>	13
Upitnik općih podataka o sudioniku	13
Mjere roditeljske naklonosti	13
Revidirana ljestvica samoprihvatanja i samokompetentnosti (Self-liking/Self-competence Scale-Revised Version, SLCS-R, Tafarodi i Swann, 2001)	14
<i>Postupak</i>	15
REZULTATI	16
<i>Preliminarne analize</i>	16
<i>Ispitivanje razlika u razini samopoštovanja i percepciji roditeljskog favoriziranja s obzirom na redoslijed rođenja i rod parova djece</i>	16
<i>Povezanost samopoštovanja i percepcije roditeljskog favoritizma</i>	18
<i>Ispitivanje moderatorskog učinka roda i reda rođenja na odnos između percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja</i>	19
RASPRAVA	21
<i>Razlike u razini samopoštovanja i percepciji roditeljskog favoriziranja s obzirom na redoslijed rođenja i rod parova djece</i>	21
<i>Moderacijski utjecaj roda i redoslijeda rođenja na povezanost percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja</i>	24
<i>Ograničenja istraživanja</i>	27
ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	30
PRILOZI	35

Odnos redoslijeda rođenja, percipiranog roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja

Relationship between birth order, perceived parental favoritism and self-esteem

Nora Lazić

Sažetak

Cilj istraživanja bio je ispitati povezanost samopoštovanja i roditeljskog favoriziranja te razlike u povezanosti obzirom na rod i redoslijed rođenja. Uzorkom je obuhvaćeno 47 istospolnih parova braće i sestara. Sudionici su ispunili ljestvice za procjenu roditeljskog favoriziranja i općeg samopoštovanja. Rezultati su pokazali da su zadnjerođena djeca percipirana kao više favorizirana od strane majke i oca. Ne postoje rodne razlike u procjeni roditeljskog favoriziranja. Nadalje, muškarci imaju višu razinu samopoštovanja od žena, pri čemu prvorođeni muškarci imaju višu razinu samopoštovanja od drugorođenih muškaraca, prvorođenih i drugorođenih žena. Nije nađena povezanost percepcije roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja. Provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize, jedna za nezavisnu varijablu majčin favoritizam, a druga za nezavisnu varijablu očev favoritizam. Kriterijska varijabla u oba slučaja je samopoštovanje. Provjeravan je moderatorski utjecaj roda i redoslijeda rođenja na povezanost roditeljskog favoritizma i samopoštovanja. Žene koje su percipirale viši majčin favoritizam imale su više samopoštovanje u odnosu na žene koje su percipirale niži majčin favoritizam. Muškarci imaju više samopoštovanje od žena bez obzira na percipirani majčin favoritizam. Za favoritizam oca, nisu pronađene razlike u razini samopoštovanja.

Ključne riječi: samopoštovanje, roditeljski favoritizam, redoslijed rođenja, rodne razlike

Abstract

The aim of the study was to examine the relationship between self-esteem and perceived parental favoritism, and the difference in correlations with regard to gender and birth order. The sample included 47 pairs of same-gender siblings. Participants filled out the scales for the assessment of the perceived parental favouritism and self-esteem. The results showed that the last-born children both perceived themselves and were perceived as more favoured by both mother and father. There were no gender differences in the perception of parental favouritism. Furthermore, men have higher levels of self-esteem, where first-born men have higher levels of self-esteem than second-born men, first-born and second-born women. Associations between perceived parental favoritism and self-esteem were not found. Two hierarchical regression analyses were conducted, one for the independent variable maternal favoritism and the other for the independent variable paternal favoritism. The criterion variable in both cases was self-esteem. We examined the moderating effect of gender and birth order on the association between parental favouritism and self-esteem. Women who perceived higher maternal favouritism had higher self-esteem than women who perceived lower maternal favouritism. Men have higher self-esteem than women regardless of perceived maternal favoritism. For fathers' favouritism, no differences were found in the level of self-esteem.

Keywords: self-esteem, parental favoritism, birth order, gender differences

UVOD

Roditeljski favoritizam

Roditeljski favoritizam ili sklonost roditelja preferenciji jednog djeteta u odnosu na drugo bio je tema mnogih legendi i književnih djela tijekom povijesti. Reference na roditeljski favoritizam možemo pronaći u Bibliji, u kojoj se ova tema javlja u jednoj od najranijih priča u ljudskoj povijesti. Tako je, primjerice, prema Bibliji, Bog favorizirao Abela nad Kainom (Postanak 4), nakon čega je slijedio Abraham koji je prednost dao Izaku nad Išmaelom (Postanak 16), pa i Jakov koji je favorizirao Josipa iznad svih ostalih jedanaest sinova (Postanak 37). Zbog višestrukih manifestacija roditeljskog favoriziranja u Knjizi Postanka, roditeljski favoritizam možemo smatrati jednim od najviše istaknutih načela Knjige Postanka. Ove biblijske priče otkrivaju i blagoslov i prokletstvo koje neizbježno proizlazi iz toga da je netko preferiran/odabran od strane roditelja. Tema roditeljskog favoritizma, kao i povezana tema rivalstva između braće i sestara, nastavila je igrati ulogu u zapadnoj kulturi, a spomenuta je i u brojnim književnim djelima, kao što su „Kako vam drago“ Williama Shakespearea, „Pepeljuga“ braće Grimm i „Istočno od raja“ Johna Steinbecka. U 20. stoljeću, s porastom istraživanja obiteljske dinamike, roditeljski favoritizam priznat je kao konstrukt koji bi mogao imati važnu ulogu u odgoju djece i razvoju samopercepcije. Zato je roditeljski favoritizam postao predmet interesa znanstvenih istraživanja.

Definicija roditeljskog favoritizma

Među suvremenim znanstvenicima ne postoji konsenzus oko definicije roditeljskog favoritizma. Harris i Howard (1984) definirali su roditeljski favoritizam kao „sklonost ili preferencija roditelja za jedno dijete nad drugim“. Druge studije koje su koristile taj izraz (Kiracofe, 1992; Rohde i sur., 2003) izbjegle su definirati konstrukt te su se usmjerile na istraživanje mogućih ishoda i učinke roditeljskog favoriziranja na obitelj. Brody, Copeland, Sutton, Richardson i Guyer (1998) su ga definirali kao „obiteljski proces u kojem roditelji tretiraju, ili se percipira da tretiraju, jedno ili više djece pozitivnije nego što tretiraju drugu djecu“. Dodavanjem pojma „percepcija“ skrenuli su pažnju na subjektivno iskustvo djeteta. Deering (1991) naglašava razliku između ljubomore među braćom i sestrama, koja je potaknuta usporedbom braće i sestara (jednih s drugima) i ljubomore koju je potaknuo roditelj, a koja je rezultat pristranog odnosa i favoriziranja. Tako je i jasno određena granica između suparništva među braćom i sestrama i roditeljskog favoriziranja.

Roditeljski favoritizam: Razvoj konstrukta

Osim što je bio predmetom književnih djela, roditeljski favoritizam potaknuo je zanimanje psihodinamski orijentiranih teoretičara koji su ukazivali na njegovu važnost za razvoj pojedinca i njegove ličnosti. Freud, znanstvenik koji je ukazao na važnost obiteljskih odnosa za dječji razvoj, se u svom djelu „Obiteljske romanse“ (Freud, 1953) osvrnuo na teškoću dijeljenja roditeljske ljubavi s bratom ili sestrom, kao jednu od osnovnih teškoća s kojima se dijete suočava u odnosu s roditeljima. Adler, jedan od Freudovih učenika, također se bavio pitanjem roditeljskog favoritizma (Gay, 1988). U svojoj knjizi „What life should mean to you“ naglasio je moguće negativne učinke roditeljskog favoritizma: *„Od velike je važnosti da otac i majka ne pokazuju veću naklonost prema jednom djetetu. Gotovo svako obeshrabrenje u djetinjstvu izvire iz osjećaja da je netko drugi poželjniji... Ako se jedno dijete razvija posebno dobro, vrlo je vjerojatno da će dobivati više pozornosti i naklonosti. To je povoljna situacija po to dijete, ali druga djeca osjećaju razliku i zamjeraju njeno postojanje. Ljudima je teško ne osjećati gađenje i iritaciju, kada su u nižem položaju od drugih.“* (Gay, 1988, str. 144-145). Izjava podrazumijeva da roditeljska percepcija djece, kao i način na koji se te percepcije manifestiraju i prenose djeci, ima značajan utjecaj na budući razvoj djeteta. Osim toga Adler je smatrao da je redosljed rođenja djeteta ključan pojam za razumijevanje nečije ličnosti (Orgler, 1973). On je pretpostavio da, ako je prva uspomena koju osoba ima na djetinjstvo rođenje brata ili sestre, to može označavati da osoba pamti i zadržava osjećaj „detronizacije“, odnosno da je svrgnuta s prijestolja na kojem je bila kao jedino dijete.

Čini se da kada u obitelji postoji roditeljsko favoriziranje, odnos između braće i sestara obilježava veća doza sukoba, natjecanja i kontrolirajućeg ponašanja (G.H. Brody, Stoneman i Burke, 1987; L.R. Brody i sur., 1998; Bryant i Crockenberg, 1980; Daniels, Dunn, Furstenberg i Plomin, 1985). Jedno od objašnjenja ovog nalaza je ideja o premještenoj ljutnji: ljutnja koju osoba osjeća prema roditeljima se usmjerava prema braći i sestrama, s kojima se osoba lakše može sukobiti nego s roditeljima.

Razvoj samoeфикаsnosti

Percipirana samoučinkovitost ili samoeфикаsnost jedno je od važnih obilježja čovjekove ličnosti. Samoeфикаsnost se definira kao uvjerenje osobe o vlastitim sposobnostima da izvrši ponašanja potrebna za ostvarenje svojih ciljeva. Vjerovanje u vlastite sposobnosti određuje kako se ljudi osjećaju, misle i kako se ponašaju (Bandura, 1994). Bandura (1994) navodi da

snažan osjećaj efikasnosti povezan sa stvarnim postignućem i dobrobiti osobe. Ljudi s visokom razinom samoefikasnosti na teške zadatke gledaju kao na izazov koji treba savladati, a ne kao na prijetnju koju treba izbjeći. S druge strane, ljudi koji sumnjaju u svoje sposobnosti bježe od teških zadataka i gledaju na njih kao na osobne prijetnje.

Postoje različiti činitelji koji utječu na razvoj samoefikasnosti, a obitelj je jedan od primarnih (Bandura, 1994). Budući da je za razvoj samoefikasnosti važna obitelj, važno je vidjeti na koji način je percepcija roditeljske naklonosti važna za razvoj samoefikasnosti. Teorija socijalnog učenja polazi od toga da je ljudsko ponašanje većinom stečeno te da načela učenja potpuno i u cijelosti objašnjavaju nastanak ponašanja, koje je oblikovano potkrepljenjima u obliku nagrade ili kazne (Nietzel, Bernstein i Milich, 1998). U kontekstu roditeljske naklonosti, teorija podrazumijeva da roditeljska potkrepljenja rezultiraju različitim reakcijama i obrascima ponašanja djeteta. To znači da će dijete kojem roditelji nisu naklonjeni i koje prima malo pozitivnog potkrepljenja, a mnogo negativnog potkrepljenja za svoja ponašanja, češće pokazivati ona ponašanja za koje je negativno potkrepljeno jer za ta ponašanja dobiva potkrepljenje u obliku roditeljske pažnje (pa bila ona i negativna). Uz teoriju socijalnog učenja, usko je vezan pojam samoefikasnosti.

Prevalencija roditeljskog favoritizma

Iako istraživanja pokazuju da roditeljski favoritizam i različito postupanje prema djeci u obitelji postoji (Baker i Daniels, 1990; Bedford, 1992), većina istraživanja koja se bave odnosom roditelj-dijete ne istražuje ova pitanja (Suitor i Pillemer, 2000). Deering (1991) je skrenula pažnju na teškoće u istraživanju društvenih tabua kao što su ljubomora među braćom i sestrama te roditeljsko favoriziranje. Navodi da istraživanja koja se bave ovim pitanjima počivaju na mjerama samoprocjene, što može uvelike utjecati na rezultate zbog mogućnosti davanja socijalno poželjnih odgovora. Odnosno, ispitivanje stvarnog odnosa s roditeljem od osobe iziskuje potpuno prihvatanje sebe i roditelja kao osobe s vrlinama i manama. Drugi izazov u proučavanju favoriziranja jest neslaganje u mišljenju kada se favoriziranje istražuje unutar obitelji. Nekoliko istraživanja koja su pokušala usporediti subjektivno iskustvo djece s iskustvom njihovih roditelja su pokazala zamjetne razlike (Bengston i Kuypers, 1971). Roditelji su skloniji izvještavanju o više bliskosti i manje sukoba s djecom, u odnosu na samu djecu. Međutim, istraživanja koja su se bavila pitanjem roditeljskog favoritizma u obitelji su potvrdila da djeca relativno često izvještavaju o postojanju roditeljskog favoritizma u obitelji. Na temelju istraživanja provedenog na srednjoškolicima, roditeljski favoritizam javlja se u 50% obitelji (Harris & Howard, 1984). U

istraživanju studenata, 65% ispitanika izvijestilo je da u njihovim obiteljima postoji favoriziranje (L.R. Brody, Copeland, Sutton, Richardson i Guyer, 1998). Brojna druga istraživanja podupiru ova otkrića (Baker i Daniels, 1990; Bedford, 1992; Sutor i Pillemer, 2000).

Roditeljski favoritizam – rodne razlike

Ranije spomenuto istraživanje koje su proveli Harris i Howard (1984) pokazalo je da o postojanju roditeljskog favoritizma u obitelji izvještava 36% dječaka i 54% djevojčica iz obitelji s dvoje djece te 51% dječaka i 63% djevojčica iz obitelji s troje djece. Percepcija favoritizma je bila češća u obiteljima s troje, nego s dvoje djece. Istraživanje je također pokazalo da djevojčice češće percipiraju roditeljski favoritizam nego dječaci – 56% nasuprot 43%. Utvrđeno je da su pripadnici oba roda koji su smatrali da u njihovoj obitelji postoji favoritizam, bez obzira na to jesu li oni bili predmetom veće favoriziranosti, češće imali nestabilan emocionalni život te češće pokazivali egocentrična ponašanja i stavove. Harris i Howard (1984) navode da se favoriziranje roditelja javlja zbog neke osobne potrebe roditelja koju dijete zadovoljava. Djeca koja mogu zadovoljiti ove različite potrebe vjerojatno su češće od druge djece u obitelji postala predmetom roditeljskog favoriziranja. Osim toga, čini se da je percepcija favoriziranja povezana s problematičnim emocionalnim stanjem u adolescenciji. Osjećaji tuge i ljutnje, kao i određena konfuzija identiteta češći su u onih koji percipiraju favoriziranje nego u onih koji ga ne percipiraju.

Adkinsova je u svom istraživanju promatrala rodne razlike u percepciji roditeljskog favoritizma. Rezultati pokazuju da žene češće percipiraju roditeljski favoritizam u odnosu na muškarce, neovisno o redosljedu rođenja te rodnoj strukturi parova djece u obitelji (Adkins, 2003). Ovaj se nalaz može objasniti rodnim razlikama u percepciji socijalnih situacija. Primjerice, interakciju roditelja s djetetom žene mogu percipirati kao pokazivanje roditeljske naklonosti, dok muškarci istoj situaciji ne pridaju takvo značenje. Primjerice, brižno ponašanje roditelja prema mlađem djetetu žene percipiraju favoritizmom, dok muškarci percipiraju da je takvo ponašanje uobičajeno obzirom da mlađi trebaju više zaštite.

Redosljed rođenja kao čimbenik razvoja ličnosti

Istraživanja pokazuju da je redosljed rođenja važna varijabla razlikovanja djece u obitelji. Proučavanje značaja redosljeda rođenja počelo je još krajem 19. stoljeća kada je zaokupilo pažnju Francisa Galtona (1974; prema Freese, Powell i Steelman, 1999), koji je uočio da su među engleskim znanstvenicima najzastupljeniji prvorođeni. Važnost tzv. nedijeljenih

okolinskih utjecaja u obitelji, u koje se ubraja i različito postupanje roditelja prema djeci, ističu mnogi istraživači genetike ponašanja i ličnosti (Jefferson, Herbst i McCrae, 1998). Oni drže kako je ta nedijeljena okolina jedan od uzroka razlika osoba velike genetske sličnosti. Sulloway (1996) je sakupio najviše podataka u ovom području te, analizirajući utjecajne povijesne ličnosti, postavio hipotezu da su kasnije rođena djeca, za razliku od prvorođenih, rođena za pobunu, odnosno da su ona provela revolucionarne promjene i tako zauvijek utjecala na povijest. Kao što je ranije spomenuto, već se početkom 20. stoljeća Alfred Adler (1927; prema Sulloway, 1996) bavio utjecajem redosljeda rođenja na osobine ličnosti. On drži kako su prvorođena djeca „zbačena s prijestolja“ rođenjem drugog djeteta te da želeći sačuvati svoj poseban položaj kod roditelja pokušavaju biti što sličniji roditeljima, između ostalog i tako da preuzimaju ulogu „surogat roditelja“ drugoj djeci i prenaglašavaju važnost moći i autoriteta. Adler drugorođene osobe smatra puno kooperativnijima od prvorođenih. Drži da se oni više trude jer imaju osjećaj da uvijek zaostaju za prvorođenima, a žele ih prestići. Zato se ne mogu lako pomiriti s tuđim vodstvom. Konačno, prema Adleru, kasnijerodena djeca nemaju navedenih trauma kao prethodna, pa su često lijena i razmažena. Oni se osjećaju zasjenjenima od strane starije djece stoga se osjećaj inferiorno, no ako se ipak odluče natjecati sa starijom djecom, najčešće su uspješna u kasnijem životu. Jedinci također imaju poseban položaj jer oni uvijek imaju nepodijeljenu pažnju roditelja. Ova teorija u nekim svojim dijelovima sama sebi proturječi (npr. mlađi mogu biti lijeni ili kompetitivni), pa nije toliko korisna u istraživačkom radu, no može nam dati neke smjernice za rad.

Ideja o važnosti redosljeda rođenja kao jednog od ključnih činitelja u razvoju ličnosti ostala je prisutna i u radovima mnogih autora nakon Adlera. Primjerice, Dreikurs (1958; prema Franić, 2006) tvrdi kako je utjecaj obiteljske strukture toliko jak da su životni stilovi najmlađe djece iz dviju različitih obitelji međusobno sličniji nego životni stilovi dvoje djece iz iste obitelji. Međutim, mnoga istraživanja o povezanosti redosljeda rođenja i osobina ličnosti daju proturječne rezultate. Dok neka istraživanja potvrđuju navedenu povezanost, u drugima je nađena malena ili nikakva povezanost. Primjerice, Ernst i Angst (1983, prema Michalski i Shackelford, 2002) su u svojoj publikaciji tvrdili da ne postoji veza između redosljeda rođenja i osobina ličnosti. U istraživanju provedenom na više od 7000 mladih odraslih, nisu pronašli nikakve značajne razlike u osobinama ličnosti između prvorođenih i drugorođenih u obiteljima s dvoje djece (prema Michalski i Shackelford, 2002). Upravo zbog takvih proturječnih rezultata, nije postojala novija teorija koja bi objašnjavala razlike ovisne o

redosljediu rođenja. Gotovo 70 godina nakon Adlerove teorije, pojavila se teorija F. J. Sullowaya koja je ponovno potaknula zanimanje istraživača za ovo područje.

Teorija redosljeda rođenja Franka J. Sullowaya (1996)

Frank J. Sulloway (1996) je postavio pitanje: „Zašto se unutar istih obitelji neki konformiraju pravilima, dok se drugi bune?“. Zaključio je da obiteljska okolina nije identična za svu djecu tj. da nije tzv. dijeljena okolina, već skup „niša“ koje svakom djetetu daju različite mogućnosti i perspektive za razvoj. Ova teorija se temelji na pretpostavci da razlike u ličnostima braće i sestara postoje jer se djeca koriste različitim strategijama kako bi zadobila naklonost roditelja. Njegova se teorija temelji na Darwinovoj teoriji, odnosno postavkama evolucijske psihologije, prema kojima je jedan od najvažnijih izvora razlika među braćom i sestrama natjecanje ili rivalstvo za obiteljske fizičke, emocionalne i intelektualne resurse. Braća i sestre nastoje se što više međusobno razlikovati u interesima i stavovima te u specifičnim ulogama koje zauzimaju u obitelji, kako bi smanjili izravno natjecanje s braćom i sestrama unutar istog područja. Različitost je u prirodi korisna strategija koja omogućuje vrstama da se bore za resurse. Kasnije rođeni imaju više koristi od ove strategije jer im diverzifikacija pruža tri prednosti. Prva je što oni uvijek zaostaju u razvoju vještina zbog dobne razlike, pa razvijanjem nekih drugih vještina to nadoknađuju. Drugo, što se više djeca razlikuju, roditelji će ih teže moći uspoređivati čime se smanjuje izravno suparništvo. Treće i najvažnije, doprinos koji dijete donosi obitelji, sa evolucijskog stajališta, je proporcionalan razvoju njegovih tjelesnih osobina i osobina ličnosti koje nisu zastupljene kod drugih članova obitelji. Ovisno o redosljediu rođenja, rodu, tjelesnim karakteristikama i aspektima temperamenta, djeca za sebe stvaraju različite uloge usmjerene ka dobivanju roditeljske naklonosti u obiteljskom sustavu, što nazivamo „nišama“. S vremenom se strategijama koje su usavršili prvorodeni suprotstavljaju strategije kasnijerodjenih. Rezultat toga je evolucijska utrka unutar obitelji. Empirijsku potvrdu svoje teorije Sulloway je pokušao dati kroz meta-analizu 196 istraživanja redosljeda rođenja (Sulloway, 1996) čiji su rezultati bili nekonzistentni, što je pripisao metodološkim nedostacima te nedovoljno razvijenoj teoriji koja bi dala smisao tim rezultatima. On smatra da točno interpretirani rezultati upućuju na zapanjujuće trendove i čine prvi korak prema rješavanju pitanja: zašto su braća i sestre toliko različiti. Sulloway (1996) navodi da su razlike u ličnosti zbog redosljeda rođenja nađene za više karakteristika. Te razlike su toliko izražene da su, prema Sullowayu, prvorodeni sličniji drugim provorodenima nego svojoj mlađoj braći i sestrama. Prvorodeni imaju tendenciju identificiranja s roditeljima, moći i autoritetom. Kod njih je izražena sklonost asertivnosti i

dominaciji, a zanimljiv je podatak da su puno zastupljeniji među američkim predsjednicima i britanskim ministrima (Eckstein, 2000). Prvorođeni su također ambiciozniji, konvencionalni te savjesniji i orijentirani ka postignuću. Neuroticizam je usko povezan s ljubomorom kojom reagiramo ako netko ugrozi naše resurse. Prvorođeni imaju naglašenu ovu karakteristiku jer mlađu djecu shvaćaju kao prijetnju. Većinu inovacija u znanosti, posebno onih radikalnih, inicirali su kasnije rođeni koji su najčešće postajali hrabri istraživači i heretici u povijesti (Sulloway, 1996). Njihova niša je obično manje okrenuta identifikaciji s roditeljima, manje upravljana svjesnim ponašanjem i više okrenuta ka društvenosti. Češće su ugodniji, kako bi smanjili moguće sukobe sa starijom i snažnijom braćom i sestrama, a isto tako i avanturističniji i buntovniji. Kasnije rođeni imaju više interesa, povećavajući tako vjerojatnost nalaženja onoga kojeg će roditelji smatrati vrijednim i podržavati, pa dobivaju i više rezultate na otvorenosti k iskustvu. Ukratko rečeno, Sulloway (1996) je pokazao da postoje razlike u ličnosti obzirom na redoslijed rođenja, prvorođeni će češće biti savjesniji, neurotičniji i ekstravertiraniji. Kasnije rođenje će češće imati više rezultate na dimenziji ugodnosti i otvorenosti k iskustvu.

Sullowayeva teorija dobila je priznanja mnogih istraživača, ali naravno u podjednakoj mjeri su svoje zamjerke iznosili i kritičari. Najveća kritika Sullowayeva rada odnosila se na istraživački dizajn, a upućene su mu i optužbe o manipulaciji podacima (Eckstein i sur., 2010). Townsend (2000) kritički preispituje metodološki pristup Sullowaya te zaključuje kako se Sullowayeva tvrdnja o učincima redoslijeda rođenja treba odbaciti. Townsendovu kritiku odmah je opovrgnuo Sulloway (2000) koji kaže kako su njegove nalaze ponovili drugi istraživači, a i on sam je u svojim studijama dobio značajne rezultate, mada su veličine učinka uglavnom skromne. Kasnija istraživanja nisu jednoznačna i mnoga nisu potvrdila Sullowayeva otkrića (npr. Michalski i Shackelford, 2002).

Kratak pregled istraživanja o utjecaju redoslijeda rođenja na osobine ličnosti

Tijekom dugog niza godina, znanstvenici su istraživali povezanost redoslijeda rođenja s brojnim varijablama kao što su: inteligencija (Wichman, 2006), seksualna orijentacija (Blanchard, 2001), razvoj jezika (Hoff-Ginsberg, 1998), sposobnost učenja (Black, Devereux i Salvanes, 2005) te razvoj nekih specifičnih bolesti (Thompson, 1951), no jedna od najintragantnih i najistraživanijih upravo je ličnost. U posljednjih pedesetak godina, istraživači su objavili više od dvije tisuće radova kojima se pokušala dokazati mogućnost da redoslijed kojim se djeca rode utječe na njihovu ličnost (Sulloway, 1999). Razlog ovako

velikom broju radova jest u činjenici da su različiti znanstvenici objavljivali potpuno suprotne rezultate, što je rezultiralo velikom zbunjenošću, prvenstveno među psiholozima.

Obiteljska atmosfera prvo je grupno iskustvo koje dijete doživljava. Smatra se da je najranija interakcija dojenčadi i roditelja veoma važna pri formiranju ličnosti djece upravo zato što predstavlja početak stjecanja socijalnih vještina. Mogli bismo pretpostaviti da se roditelji jednako ponašaju prema svoj svojoj novorođenoj djeci, ali to nije tako. Keller i Zach (2002) su usporedili interakciju roditelja i njihove prvorodne djece s interakcijom roditelja i njihove kasnije rođene djece te navode da novopečeni roditelji dulje vremena provode sa svojim prvorodencima nego s onima koji se rode kasnije. Međutim, pokazalo se da i očevi i majke najviše vremena provedu s prvorodenim sinovima u odnosu na ostalu svoju djecu. Ovakvo ponašanje najvjerojatnije je uzrokovano roditeljskom uzbuđenosti prinovom u obitelji, ali može imati brojne posljedice za djecu koja se rode kasnije, kao i za „povlaštenog“ prvorodjenca. Kako odrastaju, djeca uče što je sve vrijedno i značajno njihovim roditeljima te braći i sestrama i počinju stvarati svoje mjesto u obitelji. Budući da je svako dijete jedinstveno, ne postoje dva „identična mjesta“ odnosno, svatko ima svoju ulogu u obitelji.

Psiholozi smatraju da je za formiranje tog mjesta izrazito važno kojim su se redom djeca rodila. Prvorodena djeca, upravo zato što prvi imaju priliku izabrati, imaju poseban položaj u obitelji. Obično odabiru mjesto koje je najbližije roditeljskom i za koje smatraju da će zadovoljiti roditeljske želje. To često postižu školskim uspjehom i odgovornim ponašanjem. Štoviše, rezultati istraživanja pokazuju da roditelji za svoje prvorodence češće misle da su inteligentni, poslušni i odgovorni u odnosu na ostalu djecu (Herrera, Zajonc, Wiecezorkowska i Cichomski, 2003). Vjeruje se da obiteljsko okruženje prvorodne djece utječe na njihov intelekt i zrelost budući da su više okružena odraslim osobama nego drugom djecom, u odnosu na njihove sestre i braću. Nadalje, budući da nema druge djece koja bi im odvrćala pažnju, roditelji više participiraju u odgoju svog prvog djeteta (Herrera i sur., 2003). Također, roditelji općenito misle da su njihova prvorodena djeca motiviranija od ostale djece te da su veoma posvećena cilju. Srednje rođena djeca, za razliku od prvorodenog i zadnje rođenog djeteta, uživaju najmanje pažnje svojih roditelja, što može utjecati na njihovo samopoštovanje. Ova djeca mogu osjećati da su zakinuta za poželjnije uloge „prvog djeteta“ i primamljive uloge. „pažnjom obasutog zadnjeg djeteta“. Za djecu koja su rođena posljednja, roditelji češće navode da su kreativna, neposlušna, ekstrovertirana, neodgovorna i pričljiva u odnosu na ostalu djecu (Herrera i sur., 2003). Zadnje rođena djeca pokušavaju se

prikazati drukčijima u očima njihovih roditelja. Kada odrastu, zadnje rođeni se opisuju empatičnima te teže originalnosti (Paulhus, Trapnell i Chen, 1999).

Sampson i Hancock (1967) tvrde da je rod također jedna važna varijabla koja može utjecati na ličnost. Naime, različiti rod djece može potaknuti roditelje da se drugačije ponašaju prema djeci. Ovaj efekt najvidljiviji je kod prvorodne djece. Roditelji se često prema prvorodenim djevojčicama ponašaju pretjerano zaštitnički i emocionalno su otvoreniji u smislu da im češće iskazuju nježnost, tepaju i slično. Roditelji prema svojim prvorodenim sinovima gaje velike nade u smislu nasljeđivanja obiteljskog posla i toga da postanu odgovorni i prema ostarjelim roditeljima, a i ostaloj djeci. U analizi interakcije redoslijeda rođenja i spola (Jacobs i Moss, 1976) nije nađena značajna razlika u roditeljskom favoriziranju za prvorodne sinove i prvorodne kćeri. Međutim, razlika u stupnju favoriziranosti za prvorodeno i zadnje rođeno dijete smanjila se ako je prvorodeno dijete bilo ženskog, a drugorođeno muškog roda. Ovo pokazuje neke pozitivne pristranosti prema sinovima. U literaturi nedostaju takva opažanja i usporedbe za braću i sestre u starijoj dobi (dobi iznad dojenačke i predškolske). Chalfantov rad (1994) u kojem se uspoređuje čestina kojom prvorodeni, srednjerođeni i zadnjerođeni izvještavaju o roditeljskom favoriziranju, upućuje na postojanje povezanosti između percipiranog favoriziranja i redoslijeda rođenja. Prvorodeni češće navode da su manje favorizirani, u odnosu na mlađe braću i sestre. Ovi nalazi su u skladu s Adlerovom percepcijom prvorodenog djeteta kao „detroniziranog“ i samim time i depriviranog (Adler, 1956; prema Kuperfish. 2005).

Kiracofe i Kiracofe (1990) su proveli studiju koja se bavila percepcijom roditeljskog favoriziranja i kako je ta percepcija povezana s redoslijedom rođenja. U istraživanju je sudjelovalo 465 sudionika, u dobi od 14 do 66 godina. Redoslijed rođenja, kao i percepcija favoriziranja u njihovoj obitelji procijenjena je pomoću inventara životnog stila. U odnosu na redoslijed rođenja sudionik bi bio u 1 od 5 kategorija: jedino dijete, prvorodeno dijete, drugorođeno dijete, srednjerođeno dijete i najmlađe dijete. Od ispitanika koji su izjavili da su favoriti jednog ili oba roditelja, rezultati su pokazali sljedeće: najmlađe dijete (86%), jedinci (84%), najstarija djeca (73%) i srednja djeca (67%).

Samopoštovanje i roditeljski favoritizam

Samopoštovanje se izvodi iz pojma samopoimanje, koji se kao važan psihološki konstrukt istražuje u sklopu teorija pojma o sebi. Samopoštovanje (engl. selfesteem) je evaluativni aspekt samopoimanja, a odnosi se na stupanj u kojem osoba posjeduje osjećaj vlastite

vrijednosti i valjanosti (Lacković-Grgin, Deković i Opačić, 1994). Samopoštovanje je dakle rezultat formiranja pojma o sebi, odnosno vrednovanje ili evaluacija sebe na pozitivan ili na negativan način. Odnosi se na ono što osoba vjeruje o sebi, odnosno na njezin način viđenja sebe. Samopoštovanje kao konstrukt u psihologiju uvodi James 1892. godine, definirajući ga kao omjer kompetentnosti (postignuća) i aspiracija (očekivanja), u svim područjima života, kako u onom što jesmo, tako i u onom što radimo (Coopersmith, 1967).

Rana istraživanja samopoštovanja koristila su se isključivo jednodimenzionalnim mjerama samopoštovanja. Budući da se samopoštovanje definira kao evaluacija vlastite slike o sebi, odnosno opći pozitivni ili negativni stav koji pojedinac ima o sebi, mjere samopoštovanja nastojale su zahvatiti upravo taj opći stav pojedinca. Tako se većina ljestvica osobnog samopoštovanja koje se navode u literaturi temelji na procjeni globalnoga samopoštovanja, odnosno općega zadovoljstva sobom: TST ljestvica Kuhna i McPartlanda (1954); Rosenbergova ljestvica samopoštovanja (1965); Julian, Bishop i Fiedler-ova JBF ljestvica (1966), prema Jelić (2011). Međutim, neki autori ovakvu konceptualizaciju samopoštovanja smatraju problematičnom jer čak i najpoznatiji instrument za mjerenje samopoštovanja – Rosenbergova ljestvica samopoštovanja – faktorskom analizom najčešće daje dva faktora. Iako faktori zapravo samo razlikuju pozitivno i negativno formilirane čestice skale, ova je činjenica bila povod detaljnijem promišljanju strukture samopoštovanja. Tako su istraživači prihvatili polazište da samopoštovanje ima niz specifičnih aspekata odnosno domena na koje se odnosi (Jelić, 2011). Najčešće je u istraživanjima ispitivana akademska ili školska kompetentnost, atletska kompetentnost kada su uzorak činili sportaši, socijalno prihvaćanje, samopoštovanje vezano uz tjelesni izgled i regulacija ponašanja (Jelić, 2011). Ovakav pristup raščlanjuje samopoštovanje na niz vrlo specifičnih domena i udaljuje se od njegove izvorne definicije kao opće evaluacije sebe. Stoga istraživači razlikuju pojedine domene samopoštovanja, ali prihvaćaju i koncept općega samopoštovanja kao općeg osjećaja vlastite vrijednosti (Coopersmith, 1967; Harter, 1999.).

Pioniri istraživanja samopoštovanja bili su Rosenberg i Coopersmith, čija istraživanja ukazuju na važnost utjecaja roditelja i brige koju oni pružaju u oblikovanju mladih ljudi na razvoj samopoštovanja (Coopersmith, 1967). Na temelju niza istraživanja utvrđeno je da ključnu ulogu u razvoju samopoštovanja ima atmosfera u roditeljskom domu i neposredna socijalna okolina. U najranijoj dobi, djeca prihvaćaju mišljenja koja o njima imaju za njih značajni odrasli i internaliziraju ih kao vlastita. Roditeljski odnos prema djetetu koji je brižan, topao, pun ljubavi i prihvaćanja te dosljedan i pravedan, kojim se uvažavaju prava i mišljenja

djeteta, rezultira time da dijete internalizira pozitivnu sliku o sebi kao i osjećaj kompetentnosti (Harter, 1999).

Empirijske provjere teorije roditeljskog prihvaćanja-odbijanja (PART engl. Parental Acceptance-Rejection Theory) potvrđuju osnovne hipoteze o razlikama između prihvaćene i odbijene djece. U istraživanju Rohnera i Khalequea (2002) nađeno je da je psihološka prilagodba djece izravno povezana s djetetovim odnosom s roditeljima, odnosno s roditeljskim prihvaćanjem/odbijanjem, bez obzira na razlike u kulturi, etničkoj pripadnosti, spolu ili socioekonomskom statusu. Rezultati pokazuju da su odbačena djeca širom svijeta u odnosu na prihvaćenu djecu značajno agresivnija, neprijateljskija, ovisnija i više sklona sniženom osjećaju vlastite vrijednosti.

U istraživanju Martineza i Garciae (2007) koje je promatralo odnos između stilova roditeljstva i samopoštovanja za 1239 brazilskih adolescenata u dobi između 11 i 15 godina, obitelji adolescenata svrstane su u jednu od četiri grupe (autoritarna, autoritativna, popustljiva i nemarna obitelj), na osnovi odgovora adolescenata o roditeljskim karakteristikama. Samopoštovanje je procijenjeno na pet dimenzija: akademsko, socijalno, emocionalno, obiteljsko i fizičko. Rezultati su pokazali da su brazilski adolescenti iz popustljivih obitelji postigli jednako (akademsko i socijalno) samopoštovanje kao i adolescenti iz autoritativnih obitelji. Adolescenti iz autoritativnih obitelji postigli su viši rezultat od adolescenata iz autoritarnih i nemarnih obitelji u tri dimenzije samopoštovanja: akademskoj, socijalnoj i obiteljskoj. Ovi rezultati upućuju da je stil roditeljstva povezan sa samopoštovanjem, međutim, autoritativno roditeljstvo nije nužno povezano s optimalnim samopoštovanjem.

Zervas i Sherman (1990) istraživali su odnos samopoštovanja i percepcije roditeljskog favorizma sveobuhvatnije nego u prethodnim istraživanjima. U istraživanju je korišten Coopersmithov (SEI) Inventar samopoštovanja, upitnik o roditeljskom favoriziranju i upitnik o demografskim podacima. Rezultati su pokazali da je 62% sudionika percipiralo postojanje roditeljskog favorizma. Sudionici su kao najčešće razloge zašto je određeno dijete u obitelji bilo favorizirano navodili: inteligenciju, pozitivna ponašanja (primjerice, pouzdanost) i redosljed rođenja. Također je naznačeno da su roditelji češće pokazivali favoriziranje na nematerijalne načine (npr. davanje više pozornosti i pohvale) nego pružanjem materijalnih stvari. Utvrđeno je da je samopoštovanje značajno povezano s roditeljskim favoriziranjem. Sudionici koji su smatrali da su omiljeni i sudionici koji su izjavljivali da u njihovoj obitelji nema favoriziranja imali su statistički značajno više samopoštovanje od onih koji su smatrali

da su manje omiljeni. Deering (1991) je koristeći Rosenbergovu skalu samopoštovanja i upitnik o favoriziranju, utvrdila da su oni koji su izvijestili da su ih roditelji favorizirali favorizirani od strane roditelja, imali značajno više samopoštovanje od onih koji su smatrali da nisu favorizirani.

Svrha ovog istraživanja bila je ispitati potencijalne korelate i ishode percipiranih odnosa u obitelji. Za istraživanje smo se odlučili jer dosadašnja istraživanja o ovoj temi daju nedosljedne zaključke, a nedostaje i istraživanja ove vrste u Republici Hrvatskoj. Dosadašnja istraživanja u Republici Hrvatskoj koja su se bavila ispitivanjem redoslijeda rođenja su ispitivala povezanost redoslijeda rođenja i dimenzija ličnosti. Međutim, nije istraživana povezanost redoslijeda rođenja i samopoštovanja. Također, nismo pronašli istraživanja koja su se bavila konstruktom percipiranog favoritizma u Republici Hrvatskoj.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je ispitati povezanost samopoštovanja i roditeljskog favoriziranja te razlike u povezanosti obzirom na rod i redoslijed rođenja. Na osnovu cilja istraživanja te uzimajući u obzir dosadašnju literaturu i istraživanja postavili smo sljedeće probleme i hipoteze istraživanja.

- 1. Ispitati postoji li razlika u razini samopoštovanja i percepciji roditeljskog favoriziranja s obzirom na redoslijed rođenja i rod parova djece.*

H1: Prvorodeni će imati višu razinu samopoštovanja u odnosu na drugorođene. Prvorodeni će češće percipirati da roditelji favoriziraju drugorođene, dok će drugorođeni češće percipirati veći stupanj roditeljskog favoriziranja prema sebi, u odnosu na prvorodenu braću i sestre. Muškarci će imati višu razinu samopoštovanja u odnosu na žene dok će žene češće percipirati roditeljsko favoriziranje u odnosu na muškarce.

- 2. Ispitati postoji li povezanost samopoštovanja i percepcije majčinog i očevog favoritizma ispitivanog upitničkom mjerom favoritizma i razlikuje li se ta povezanost ovisno o rodu i redoslijedu rođenja sudionika.*

H2: Opći rezultat roditeljskog favoritizma biti će pozitivno povezan sa samopoštovanjem. Postojat će značajan moderatorski utjecaj spola i redoslijeda rođenja na odnos između percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja.

Percipirani roditeljski favoritizam biti će pozitivno povezan sa samopoštovanjem žena. Neće postojati statistički značajna povezanost roditeljskog favoritizma i samopoštovanja muškaraca. Postojat će značajna povezanost između roditeljskog favoritizma i samopoštovanja prvorodenih i drugorodenih sudionika.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 94 sudionika, tj. 47 istospolnih parova braće ili sestara, isključivo iz obitelji s dvoje djece. U obje skupine, skupini prvorodenih i kasnije rođenih raspodjela po spolu bila je jednaka tj. skupne je činilo 25 muškarca i 22 žene. Dobni raspon prvorodenih sudionika bio je od 21 do 28.5 godina ($M = 25.1$; $SD = 1.63$), a dobni raspon kasnije rođenih od 18 do 26 ($M = 22.21$; $SD = 2.04$)

Mjerni instrumenti

Upitnik općih podataka o sudioniku

Sudionici su prije primjene baterije upitnika ispunili upitnik općih podataka o sebi i svojoj obitelji. Od njih su traženi neki opći podaci o vlastitom rodu, dobi, stupnju obrazovanja te o rodu, dobi i stupnju obrazovanja njihovih braće, sestara i roditelja (vidi Prilog 1).

Mjere roditeljske naklonosti

a) Ljestvica različitog roditeljskog postupanja prema djeci (Lauricella, 2009)

Roditeljska naklonost, posebno majke i posebno oca, ispitana je modificiranom verzijom podljestvice Različitog odnosa roditelja prema djeci, ljestvice Različitog iskustva djece unutar obitelji (Daniels, 1986; prema Lauricella, 2009). Ova ljestvica ispituje dječju percepciju o tome pokazuje li roditelj veću naklonost prema određenom djetetu, ili kažnjava jedno dijete više u odnosu na drugu djecu. Originalna podljestvica uključivala je 9 čestica te je ispitivala djetetovu percepciju socio-emocionalnog odnosa s roditeljem (npr. „*Roditelj uživa u određenoj aktivnosti s djetetom*“). Kako bi što bolje ispitao roditeljsku naklonost, Lauricella (2009) je dodao još 12 čestica koje opisuju različite oblike i stupnjeve naklonosti prema određenom djetetu (npr. *Roditelj češće disciplinira, daje novac, kupuje stvari, daje slobodu u donošenju odluka, uživa u razgovoru, radi usluge, mom bratu ili sestri nego meni*) te izbacio jednu česticu (*Roditelj više favorizira mog brata/sestru*). Modificirana ljestvica sadrži ukupno 20 čestica (vidi Prilog 2).

Svaki skup od 20 čestica sudionici su ispunjavali dvaput, jednom za majku te jednom za oca. Za svaku česticu (npr. „Je strog/stroga“), sudionici su odabrali odgovor na ljestvici od 5 stupnjeva (1= Općenito moja majka/moj otac se mnogo češće na taj način odnose prema mojoj sestri/mom bratu nego prema meni, 2=općenito, moja majka/moj otac se malo češće na taj način odnose prema mojoj sestri/mom bratu nego prema meni, 3=općenito, moja majka/moj otac se na jednak način odnose prema mojoj sestri/mom bratu i prema meni, 4=općenito, moja majka/moj otac se malo češće na taj način odnose prema meni nego prema mojoj sestri/mom bratu, 5=općenito, moja majka/moj otac se mnogo češće na taj način odnose prema meni nego prema mojoj sestri/mom bratu.). Za 15 od ukupno 20 čestica (npr. „Daje novac“) viši rezultat upućuje na naklonost roditelja prema sudioniku. Za 5 čestica (npr. *Je strog, kažnjava za neposluh, krivi za postupke, disciplinira, kritizira*) viši rezultat upućuje na naklonost prema bratu/sestri sudionika. Prije statističke analize, tih 5 čestica je obrnuto kodirano, na način da veći rezultat upućuje na roditeljsku naklonost prema sudioniku. Za 20 čestica koje ispituju majčin favoritizam ljestvica je imala unutarnju konzistenciju Cronbach $\alpha = .86$, a za 20 čestica koje ispituju očev favoritizam $\alpha = .88$.

b) Kategorijalna mjera percepcije roditeljske naklonosti

Kako bismo dodatno provjerili percepciju roditeljske naklonosti, jednom je česticom ispitana i opća percepcija sudionika o roditeljskoj naklonosti, posebno za svakog roditelja (vidi Prilog 3). Svaki sudionik izabrao je jedan od 3 moguća odgovora (1= Moja majka/moj otac pokazivao/la je veću naklonost prema meni nego prema mojem bratu/sestri; 2=Moja majka/moj otac je pokazivao/la veću naklonost prema mojem bratu/setri nego prema meni; 3=Moja majka/moj otac nije pokazivao/la naklonost (različit stupanj) niti prema meni niti prema mojem bratu/sestri). Također, sudionike smo pitali i da navedu razloge zbog kojih smatraju da su roditelji favorizirali njihovu braću ili sestre, međutim, u okviru ovog istraživanja nećemo se baviti analizom tih odgovora.

Revidirana ljestvica samoprihvatanja i samokompetentnosti (Self-liking/Self-competence Scale-Revised Version, SLCS-R, Tafarodi i Swann, 2001)

Ljestvica (vidi Prilog 4) mjeri globalno samopoštovanje koje se, prema autorima Tafarodi i Swann (2001), sastoji od dviju dimenzija: samoprihvatanja (npr. „*Dobro se osjećam u vezi toga tko sam*“) i samokompetencije (npr. *Talentiran/a sam*). Ljestvica se sastoji od 16 tvrdnji, po osam u svakoj podljestvici. Unutar svake podljestvice su po četiri čestice pozitivnog odnosno negativnog smjera. Nakon rekodiranja negativno konotiranih čestica, veći rezultat upućuje na veće samoprihvatanje, odnosno samokompetentnost. Sudionici

odgovaraju na ljestvici od pet stupnjeva (od 1- u potpunosti netočno do 5 – u potpunosti točno) u kojoj je mjeri pojedina tvrdnja za njih točna. Ukupan rezultat na pojedinim podljestvicama računa se kao prosječan rezultat procjena na svih 8 čestica, što znači da je mogući teorijski raspon na svakoj podljestvici od 1 do 5. Moguće je izračunati i prosječan rezultat na cijeloj ljestvici od svih 16 čestica te se tako dobiva opća mjera samopoštovanja. Tafarodi i Swann (2001) su utvrdili zadovoljavajuće metrijske karakteristike ljestvice, pri čemu je unutarnja konzistencija izražena Cronbach alfa koeficijentom bila $\alpha = ,92$ za čestice samoprihvatanja, $\alpha = .89$ za čestice samokompetentnosti, a interkorelacija dviju poljestvica iznosila je $r =.69$. U ovom istraživanju utvrdili smo slične veličine pouzdanosti unutarnje konzistencije: za podljestvicu samopoštovanje $\alpha = .89$, za podljestvicu samoeфикаsnost $\alpha = .75$, a za samopoštovanje ukupno $\alpha = .89$.

Postupak

Ispitivanje je provedeno tijekom lipnja i srpnja 2019. godine. U istraživanju je sudjelovalo 94 sudionika. Zbog zahtijevanih specifičnih karakteristika, da su parovi braće i sestara su morali biti istospolni, dolaziti iz četveročlanih obitelji (dva roditelja i dvoje djece) te biti dobi između 18 i 30 godina, sudionici su prikupljeni metodom snježne grude; zamoljeni su da pomognu u regrutaciji koristeći poznanstva i krugove kojima se kreću. Istraživanje je provedeno individualno. Sudionici su najprije informirani o svrsi i načinu provođenja istraživanja te o tome da je sudjelovanje dobrovoljno i da u svakom trenutku imaju pravo odustati bez ikakvih posljedica. Također, naglašeno im je da je istraživanje potpuno anonimno, stoga su zamoljeni da iskreno odgovaraju na postavljena pitanja. Način ispunjavanja upitnika bio je papir-olovka, a svaki par upitnika bio je diskretno označen slovom i to abecednim redom tako da je prvi par upitnika bio označen slovom A, drugi slovom B te uz slovo pridružen redni broj para i tako redom, radi kasnije identifikacije parova (npr. A001, B001; A002, B002). Uz navedeno je bila naznačena i verzija upitnika obzirom na rod, M ili Ž. Oba upitnika bila su u kuverti te su sudionici zamoljeni da individualno ispunjavaju upitnik, bez prisutnosti braće ili sestara. Iz praktičnih razloga, kuverta je dana jednom članu para koji je drugi upitnik proslijedio bratu ili sestri. Vrijeme ispunjavanja upitnika iznosilo je 10 do 20 minuta. Sudionici su po završetku ispunjavanja upitnika zamoljeni da upitnik zatvore u kovertu te je predaju istraživaču.

REZULTATI

Preliminarne analize

Prije provedbi daljnjih analiza, Kolmogorov-Smirnovljevim testom provjerili smo normalitet distribucija za varijable samopoštovanje, majčin favoritizam, očev favoritizam i favoritizam ukupno (mjera favoritizma obaju roditelja). Utvrđeno je statistički značajno odstupanje od normalne distribucije rezultata za sve varijable osim za varijablu samopoštovanja (Prilog 5). Pregledom grafičkih prikaza distribucija varijabli favoritizma, može se uočiti da su distribucije rezultata leptokurtične premda zvonolike te pozitivno asimetrične. Indeksi asimetričnosti i spljoštenosti za navedene varijable nisu veći od 3 i manji od -3, te je prema Andrew i Carol (2015) u tom slučaju opravdano korištenje parametrijskih postupaka.

U Tablici 1 prikazani su deskriptivni podaci za prvorodene i drugorođene sudionike za varijable samopoštovanje, majčin favoritizam, očev favoritizam i favoritizam obaju roditelja.

Tablica 1

Deskriptivna statistika i rezultati testiranja razlika za varijable samopoštovanje i percipirani roditeljski favoritizam s obzirom na redoslijed rođenja ($N = 94$)

	Prvorodeni ($N = 47$)		Drugorođeni ($N = 47$)		d
	M_1	SD_1	M_2	SD_2	
Samopoštovanje	3.50	0.72	3.30	0.62	0.30
Majčin favoritizam	2.66	0.47	3.12	0.36	1.10
Očev favoritizam	2.66	0.53	3.10	0.43	0.91
Favoritizam ukupno	2.66	0.40	3.11	0.32	1.24

Rezultati pokazuju da drugorođena djeca statistički značajno više percipiraju sebe favoriziranima od strane majke, od strane oca te od strane oba roditelja zajedno. Prvorodena i drugorođena djeca ne razlikuju se statistički značajno u rezultatima na dimenziji samopoštovanje.

Ispitivanje razlika u razini samopoštovanja i percepciji roditeljskog favoriziranja s obzirom na redoslijed rođenja i rod parova djece

U svrhu odgovaranja na prvi istraživački problem provedene su tri dvosmjerne analize varijance, dvije za varijable majčinog i očevog favoritizma (Tablica 2), a treća za samopoštovanje (Tablica 3) pri čemu rod i redosljed rođenja predstavljaju nezavisne varijable mjerene na dvije razine.

Tablica 2

Rezultati analize varijance za majčin i očev favoritizam kao zavisne varijable ovisno o rodu i redosljedu rođenja ($N=94$)

	Procjena majčinog favoritizma			Procjena očevog favoritizma		
	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
Rod	0.84	1,90	.36	0.01	1,90	.92
Redosljed rođenja	28.22	1,90	.001	21.03	1,90	.001
Rod x Redosljed rođenja	0.21	1,90	.65	3.67	1,90	.06

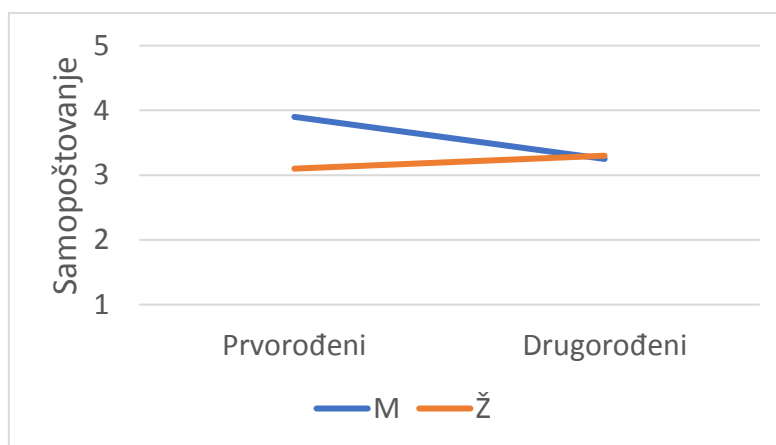
Podaci iz Tablice 2 pokazuju značajan glavni efekt redosljeda rođenja na procjenu majčinog favoritizma: prvorodeni se statistički značajno rjeđe percipiraju favoriziranima od majke u odnosu na drugorođene. Nije dobiven značajan glavni značajni efekt roda, što znači da se muškarci i žene ne razlikuju statistički značajno u percepciji majčinog favoritizma. Također, nije dobiven statistički značajan interakcijski efekt roda i redosljeda rođenja. Podaci za procjenu očevog favoritizma pokazuju isti smjer. Dobiven je značajan glavni efekt redosljeda rođenja: prvorodeni se statistički značajno rjeđe percipiraju favoriziranima od strane oca u odnosu na drugorođene. Nije dobiven glavni značajni efekt spola, što znači da se muškarci i žene ne razlikuju statistički značajno u percepciji favoritizma od strane oca. Također, nije dobiven statistički značajan interakcijski efekt roda i redosljeda rođenja na procjenu favoritizma roditelja.

Tablica 3

Rezultati analize varijance za zavisnu varijablu samopoštovanje ovisno o rodu i redoslijedu rođenja
($N=94$)

	F	df	p
Rod	6.95	1,90	.01
Redoslijed rođenja	1.97	1,90	.16
Rod x Redoslijed rođenja	9.71	1,90	.002

Podaci iz Tablice 3 pokazuju značajan glavni efekt roda na samopoštovanje: muškarci imaju statistički značajno više samopoštovanje od žena. Nije dobiven značajan glavni efekt redoslijeda rođenja, prvorođeni i drugorođeni se statistički značajno ne razlikuju u samopoštovanju, no dobiven je statistički značajan interakcijski efekt roda i redoslijeda rođenja: prvorođeni muškarci imaju veće razine samopoštovanja u odnosu na prvorođene žene, no kod drugorođenih te razlike nema (Slika 1).

Slika 1. Prikaz interakcije redoslijeda rođenja i roda na samopoštovanje.

Povezanost samopoštovanja i percepcije roditeljskog favoritizma

Da bismo ispitali povezanost samopoštovanja i percipiranog roditeljskog favoritizma (majčinog, očevog i ukupno) izračunali smo Pearsonove koeficijente korelacije. U Tablici 4 nalaze se koeficijenti korelacije između varijabli samopoštovanje, percipirani majčin

favoritizam, percipirani očev favoritizam te percipirani favoritizam oba roditelja. Kao što se može vidjeti iz *tablice*, varijabla samopoštovanje ne korelira značajno ni s jednom varijablom favoritizma.

Tablica 4

Korelacije varijabli samopoštovanje i percipirani roditeljski favoritizam kod svih sudionika zajedno ($N = 94$)

	1.	2.	3.	4.
1. Samopoštovanje	–	.06	-.05	.01
2. Majčin favoritizam		–	.42**	.83**
3. Očev favoritizam			–	.86**
4. Favoritizam ukupno				–

Legenda: * = $p < .05$; ** = $p < .01$

Ispitivanje moderatorskog učinka roda i reda rođenja na odnos između percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja

Da bismo ispitali razlikuje li se povezanost samopoštovanja i percepcije roditeljskog favoritizma ovisno o rodu i redoslijedu rođenja, korištene su dvije hijerarhijske regresijske analize, jedna za nezavisnu varijablu – majčin favoritizam, a druga za nezavisnu varijablu - očev. Kriterijska varijabla u oba slučaja je samopoštovanje, a ispitivan je moderacijski efekt roda i redoslijeda rođenja. Prije provedbe regresijske analize, prediktorske varijable su centrirane na način da su standardizirane, a moderatorske varijable, rod i redoslijed rođenja, pretvorene su u *dummy* varijablu. Nakon toga formirani su umnošci moderatorskih *dummy* varijabli roda i redoslijeda rođenja i svakog centriranog prediktora. Rezultat hijerarhijske regresijske analize za nezavisnu varijablu *percipirani majčin favoritizam* prikazani su u *Tablici 5*.

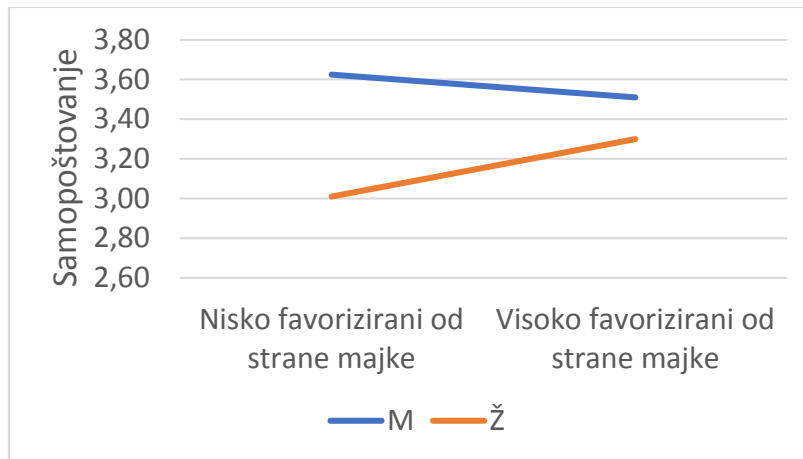
Tablica 5

Rezultati hijerarhijske regresijske analize s varijablom samopoštovanje kao kriterij, percipirani roditeljski favoritizam majke kao prediktor te rod i redosljed rođenja kao moderator (N = 9

Prediktori	1. Korak	2. Korak
	β	β
Rod	-0.27**	-0.28**
Redosljed rođenja	-0.25*	-0.31**
Majčin favoritizam	0.21	-0.19
Rod x majčin favoritizam		0.37**
Redosljed rođenja x majčin favoritizam		0.20
	<i>R</i>	0.35**
	<i>R</i> ²	0.12**
	ΔR^2	0.12**

Legenda: * = $p < .05$; ** = $p < .01$; 0 = muškarci; 1 = žene

U prvom koraku analize uvedene su varijable rod, redosljed rođenja i percipirani majčin favoritizam, a zatim su u drugom koraku uvedene interakcije: rod x majčin favoritizam i redosljed rođenja x majčin favoritizam. Prvi blok objašnjava 12% varijance kriterija - samopoštovanja ($F(4,89) = 3.15$; $p = .018$) pri čemu prediktori rod ($\beta = -.28$, $t = -2.75$, $p = .007$) i redosljed rođenja ($\beta = -.26$, $t = -2.31$, $p = .023$) značajno doprinose objašnjenju kriterija, tako da muški rod i prvorodenost predviđaju veće samopoštovanje. U drugom koraku analize uvedene su interakcije, rod x majčin favoritizam i redosljed rođenja x majčin favoritizam, koje uz prediktore iz prvoga bloka objašnjavaju ukupno 21% varijance kriterija ($F(5,88) = 4.58$; $p = .001$). Interakcija između roda i majčinog favoritizma značajno doprinosi objašnjenju kriterija ($\beta = -.37$, $t = 3.02$, $p = .003$). Dodavanjem te interakcijske varijable inkrementalno povećanje varijance od 9% statistički je značajno ($F(1,88) = 9.11$; $p = .003$). Žene koje su percipirale viši favoritizam od strane majke imale su više samopoštovanje u odnosu na žene koje su percipirale da nisu favorizirane od strane majke. Muškarci imaju više samopoštovanje od žena bez obzira na percipirani favoritizam od strane majke. Interakcijski efekt roda i percipiranog majčinog favoritizma na samopoštovanje može se vidjeti na Slici 2.

Slika 2. Interakcijski efekt roda i majčinog favoritizma.

Izračunata je hijerarhijska regresijska analiza gdje su u prvom bloku uvedene varijable Spol, Redoslijed i Percipirani favoritizam od strane oca, a zatim su u drugom koraku uvedene interakcije spol x favoritizam oca i redoslijed rođenja x favoritizam oca. Model drugog koraka hijerarhijske regresijske analize nije značajan ($F(5,88) = 1.79; p = .122$) što znači da nemamo pravo interpretirati rezultate regresijske analize.

RASPRAVA

Razlike u razini samopoštovanja i percepciji roditeljskog favoriziranja s obzirom na redoslijed rođenja i rod parova djece

Prvim istraživačkim problemom smo na uzorku 47 istospolnih parova obuhvatili rodne razlike i razlike u redoslijedu rođenja u samopoštovanju i percipiranom roditeljskom favoritizmu. Pretpostavljeno je da će drugorođeno dijete biti predmetom veće roditeljske favoriziranosti. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju ranije nalaze da će u obiteljima u kojima postoji percepcija favoriziranja postojati razlika između redoslijeda rođenja u stupnju percipirane favoriziranosti. Drugorođena djeca su statistički značajno više percipirana kao oni koje favoriziraju majka ($t(86.214) = -5.32, p = .001$), otac ($t(92) = -4.43, p = .001$) te oba roditelja zajedno ($t(92) = -6.07, p = .001$). Ovi rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja Chalfanta (1994), u kojem se uspoređivala čestina kojom prvorođeni, srednjerođeni i zadnjerođeni, izvještavaju o roditeljskom favoriziranju te je također dobiveno da prvorođeni češće navode da su manje favorizirani u odnosu na mlađe braću i sestre. Ovo je u skladu s Adlerovom percepcijom provorođenog djeteta kao „detroniziranog“ i samim time i

depriviranog. Središnje mjesto u Adlerovoj teoriji zauzima pojam „detronizacije“, odnosno smjenjivanje s najvažnijeg mjesta u obitelji (Adler, 1956; prema Kuperfish, 2005). Nakon što dođe na svijet, prvorodenac zauzima najbitniju poziciju u životima njegovih roditelja. O njemu se brinu, hrane ga, njeguju, vole, s njim razgovaraju i tepaju mu. Jednostavno rečeno, to dijete postaje centar svijeta svojim roditeljima. Onog trenutka kada prvorodeno dijete dobije mlađeg brata ili sestru, događa mu se svojevrsna trauma zato što prestaje biti jedino dijete u obitelji. Javlja se stres jer primjećuje da više ne dobiva svu roditeljsku pažnju te ju je prisiljen dijeliti. Adler smatra da su drugorođena djeca u puno boljem položaju budući da nikada nisu znala kako je to biti jedino dijete što, prema Alderu, vodi boljoj psihološkoj prilagođenosti. Zadnje rođena djeca dobivaju pažnju od svih članova obitelji, uključujući braću i sestre. Osim uživanja velike pažnje, ova djeca nikada ne dožive detronizaciju, odnosno nikada ih nitko ne izgura s njihovog mjesta koje se često asocira s „mjestom miljenika obitelji“. Međutim, Adler navodi da postoji mogućnost da najmlađa djeca ponekad osjećaju da su „u sjeni“ starije djece te da se mogu osjećati inferiornima u odnosu na stariju braću i sestre (Adler, 1956; prema Kuperfish, 2005). Upravo zbog osjećaja inferiornosti jer su starija djeca jača i razvijenija, postoji mogućnost da su roditelji responzivniji prema mlađoj djeci jer im žele pomoći da se što prije razviju, što starija djeca mogu percipirati kao roditeljsko favoriziranje. Jedno od mogućih objašnjenja ovakvih nalaza jest i ono koje je ponudio Toman (1976) koji konstatira da roditelji imaju velika očekivanja od starijeg djeteta te su najstarija djeca u obitelji primjer mlađoj djeci. Toman navodi da roditelji postavljaju visoke standarde za najstariju djecu te su češće skloni kritizirati stariju djecu u odnosu na mlađu djecu, pa postoji mogućnost da starija djeca takav odnos roditelja prema njima mogu percipirati kao manju razinu favoriziranosti. Međutim, ista ponašanja mogu se drugačije manifestirati, ali i percipirati u odrasloj dobi. Moharib (2013) je koristio podatke o odnosima 426 majki s 1.823 odrasle djece, kako bi istražio odnos između redoslijeda rođenja i roditeljskog favoritizma. Rezultati pokazuju da će se majke, kada su suočene s osobnim problemima i krizama, najčešće obratiti prvorodenoj djeci jer smatraju da su odgovornija i savjesnija u odnosu na mlađu djecu. Ovakva ponašanja majki mladi odrasli percipiraju kao favoriziranje najstarije djece. Dakle, očekivanja roditelja o visokoj razini odgovornosti najstarije djece, u djetinjstvu se mogu percipirati kao disfavorsiranje, dok se u odrasloj dobi percipiraju kao favoriziranje. U našem istraživanju nisu pronađene statistički značajne razlike između muškaraca i žena u procjeni roditeljskog favoriziranja, odnosno, muškarci i žene će jednako često percipirati roditeljsko favoriziranje. Prijašnja istraživanja (npr. Harris i Howard, 1984; Adkins, 2003) koja su ispitala rodne razlike u percipiranom roditeljskom

favoriziranju pokazala su da će žene češće percipirati roditeljski favoritizam, međutim, nedostaje istraživanja koja detaljnije govore je li favoriziranje roditelja više usmjereno prema dječacima ili prema djevojčicama.

Također, u sklopu prvog istraživačkog problema, ispitivana je i razlika u razini samopoštovanja između prvorođene i drugorođene djece te smo sukladno nalazima prethodnih istraživanja pretpostavljali da će prvorođeni imati višu razinu samopoštovanja u odnosu na drugorođene. Rezultati Kidwellovog (1982) istraživanja pokazali su da posljednje rođena djeca imaju niže samopoštovanje od prvorođene i srednje rođene djece. Tijekom cijelog djetinjstva prvorođeni su veći, jači i pametniji od mlađih, te se radi toga osjećaju samopouzdanije. Stoga bismo pretpostavili da će oni imati više rezultate na onim ponašanjima koja se kreću prema asertivnosti, dominaciji, ali i samopoštovanju (Sulloway, 1996). Međutim, pretpostavku da će prvorođeni imati više samopoštovanje od drugorođenih nismo potvrdili našim istraživanjem te dobiveni rezultati ukazuju na to da se prvorođena i drugorođena djeca ne razlikuju statistički značajno u rezultatima na dimenziji samopoštovanje ($t(92) = -1.49, p = .14$). Ove rezultate možemo objasniti ranije spomenutom teorijom simboličke interakcije. Teorija tvrdi da je samopoštovanje djeteta u funkciji roditeljevog ponašanja prilikom interakcija između roditelja i djeteta. Primjerice, ako roditelj ima jednak odnos prema svojoj djeci u obitelji, točnije, ne pokazuje favoriziranje jednog djeteta, rezultati bi pokazali da je samopoštovanje djeteta jednako. Budući da je u našem istraživanju gotovo 60% sudionika izjavilo da niti jedan od njihovih roditelja ne pokazuje favoriziranje prema bilo kojem od djece, postoji mogućnost da u ovom uzorku ne postoje značajne razlike u odnosu roditelja prema djeci koje bi mogle utjecati na samopoštovanje djeteta. Također, kao što je ranije navedeno, prema Adleru (1956: prema Kuperfish, 2005), djeci su pridružene uloge ovisno o redosljedu rođenja. Najstarije ili prvorođeno dijete smatra se vođom, dok je najmlađe dijete često smatrano „bebom“ obitelji. Iako je svaka od uloga različita i nosi sa sobom različita očekivanja i probleme, moguće je da, budući da se svakom položaju daje određena uloga, bez obzira na to kakva bila, krajnji rezultat jednako samopoštovanje za različit redosljed rođenja. Na primjer, nije važno ako je dijete pregovarač ili „beba“, on/ona ima svoju ulogu unutar obitelji, što rezultira jednakim stupnjem samopoštovanja. Detaljnije smo istražili razlike u razini samopoštovanja s obzirom na redosljed rođenja i spol. Dobiveni F-omjer pokazao je da postoji statistički značajna razlika među grupama kada su podijeljene prema redosljed rođenja, ali i prema spolu ($F = 6.42, df = 3, 90, p < .01$). Utvrđeno je da prvorođeni muškarci imaju statistički značajno više

samopoštovanje u odnosu na drugorođene muškarce i u odnosu na prvorođene i drugorođene žene. Nije nađena razlika u samopoštovanju između prvorođenih i drugorođenih žena, kao ni između drugorođenih muškaraca i drugorođenih žena. Mnoga istraživanja izvještavaju o značajnoj razlici u razini samopoštovanja između muškaraca i žena u korist muškog spola, a posebno kada je riječ o adolescenciji (npr. Pipher, 1994; prema; Gentile i sur., 2009). U našem istraživanju dobivena je statistički značajna razlika između muškaraca i žena za varijablu samopoštovanja ($t = 2,5$; $p < 0.05$), također u korist muškaraca. Međutim, zanimljivo je da se u našem uzorku pokazalo da prvorođeni muškarci imaju više samopoštovanje u odnosu na drugorođene muškarce. Ove rezultate možemo objasniti faktorima koje nismo mjerili niti kontrolirali u ovom istraživanju a povezani su s visokim razinama samopoštovanja. Primjerice, rezultati istraživanja Twengea, Campbella i Fostera (2003) pokazali su da su posao i obrazovanje umjereno visoko povezani sa samopoštovanjem. Budući da smo u uzorku ispitivali mlade odrasle, postoji mogućnost da su starija braća bila zadovoljnija upravo ovim aspektima svog života što je moglo utjecati na rezultate na ljestvici samopoštovanja.

Moderacijski utjecaj roda i redoslijeda rođenja na povezanost percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja

U svrhu odgovaranja na drugi istraživački probelm, najprije smo ispitali postoji li povezanost roditeljskog favoritizma i samopoštovanja. Prijašnjim istraživanjima pokazano je da je roditeljsko ulaganje i zainteresiranost za dijete povezano s djetetovim samopoštovanjem. Rosenbergovo (1989) istraživanje pokazalo je da su adolescenti koji su smatrali da imaju bliske odnose sa svojim očevima značajno češće imali visoko samopoštovanje, u odnosu na one koji su smatrali da nemaju blizak odnos s ocem. U istraživanju Zervasa i Shermana (1994) utvrđeno je da je samopoštovanje značajno povezano s roditeljskim favoriziranjem. Sudionici koji su smatrali da su omiljeni i sudionici koji su izjavljivali da u njihovoj obitelji nema favoriziranja imali su statistički značajno više samopoštovanje od onih koji su smatrali da su manje omiljeni. Slične nalaze dobiva i Deering (1991) koja je pokazala da su oni koji su izvijestili da su ih roditelji favorizirali, imali statistički značajno više samopoštovanje od onih koji su smatrali da nisu bili favorizirani. Istraživanje Singera i Weinsteina (2000), provedeno na uzorku 148 mladih odraslih, ispitalo je povezanost roditeljskog favoritizma s akademskim postignućem i samopoštovanjem. Sveukupno, analize su potvrdile hipotezu da sudionici koji ne percipiraju da u njihovim obiteljima postoji favoritizam ili smatraju da su bili predmetom većeg roditeljskog favoritizma postižu značajno pozitivnije rezultate na

mjerama osobne dobrobiti. Percepcija roditeljskog favoritizma predviđala je do 13% varijance globalnog samopoštovanja. Uzimajući u obzir navedene nalaze istraživanja te poglede Adlera (1932, prema Rauf, 2015), iznenađujuće je da u ovom istraživanju nije dobivena povezanost samopoštovanja i roditeljskog favoriziranja. Naši rezultati pokazuju da varijabla samopoštovanje ne korelira značajno s percipiranim majčinim favoritizmom ($r=.06$, $p=.56$), percipiranim očevim favoritizmom ($r=-.05$, $p=.67$), kao ni s percipiranim favoritizmom obaju roditelja ($r=.01$, $p=.95$). Postoji mogućnost da je roditeljsko favoriziranje povezano samo s određenim aspektima samopoštovanja. U istraživanju koje je provela Adkins (2003), podljestvica koja je ispitivala socijalno samopoštovanje pokazala je razlike između sudionika koji izjavljuju da u njihovoj obitelji nema favoriziranja i sudionika koji su izjavili da su ih roditelji favorizirali, na način da su ispitanici koji izjavljuju da u njihovoj obitelji nema favoriziranja postizali značajno više rezultate od sudionika koji su izjavljivali da su bili favorizirani. Rezultate možemo objasniti teorijom socijalnog učenja koja sugerira da djeca uče ponašanja od roditelja te se na isti način ponašaju prema svojim prijateljima i vršnjacima. Odnosno, u slučaju da njihovi roditelji ne pokazuju razlike u odnosu među njima i njihovom braćom i sestrama, uče o „jednakosti“ među ljudima i pokazuju takva znanja u svom svakodnevnom životu i tako poboljšavaju svoje odnose s vršnjacima. Dakle, postoji mogućnost da će sudionici koji ne percipiraju roditeljski favoritizam imati više razine samopoštovanja u odnosu na one sudionike koji percipiraju da su ih roditelji više favorizirali, što je moglo utjecati na povezanost percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja.

Drugo moguće objašnjenje ovog nalaza je da, ako jedan roditelj favorizira dijete, ali drugi roditelj ne pokazuje favoriziranje ili favorizira drugo dijete, učinci favoriziranja na samopoštovanje su minimizirani ili negirani u općem samopoštovanju. To jest, možda oba roditelja moraju favorizirati ili ne favorizirati dijete da bi se dobila značajna povezanost favoriziranja s općim samopoštovanjem djeteta. U ovom istraživanju je od 27 sudionika koji su izvijestili o postojanju favoritizma unutar njihove obitelji, samo dvoje sudionika smatralo da oba roditelja favoriziraju isto dijete.

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju ranije nalaze da roditeljski favoritizam postoji u nekim obiteljima. U prethodnim istraživanjima, postotak sudionika koji je izvještavao o postojanju roditeljskog favoriziranja u obitelji bio je između 48% i 81% (Neale, 1986; prema Zervas i Sherman, 1990), dok je u našem istraživanju 45% sudionica izvjestilo o postojanju roditeljskog favoritizma u obitelji, naspram 25% sudionika koji su izjavili da percipiraju roditeljski favoritizam unutar svoje obitelji. Slični rezultati dobiveni su u istraživanju Harrisa

i Howarda (1984), koje je pokazalo da djevojčice češće nego dječaci percipiraju favoriziranje roditelja. Međutim, to je istraživanje obuhvatilo učenike srednjih škola, dok su u ovom istraživanju sudionici bili mladi odrasli. Navedeni rezultati pokazuju da je vjerojatnije da će sudionici izjaviti da u njihovoj obitelji nema roditeljskog favoriziranja, nego da ga ima. Jedno od ponuđenih objašnjenja iz literature jest da djeca razvijaju psihološke mehanizme kojima roditelje percipiraju pravednijima te ih idealiziraju. Takvi psihološki mehanizmi štite djecu od neželjenih posljedica, primjerice ljubomore na braću i sestre ili neugodne emocije prema roditeljima (Adkins, 2003). Moguće je da zbog takvih psiholoških mehanizama djeca rjeđe percipiraju da njihovi roditelji favoriziraju određeno dijete u obitelji. No postoji mogućnost da u našem uzorku roditelji zaista nisu iskazivali favoriziranje prema jednom od svoje djece. Također, temeljem ovih rezultata ne možemo tvrditi da su procjene sudionika o roditeljskom favoriziranju točne jer se roditeljsko favoriziranje različito doživljava među braćom i sestrama. Međutim, ovo istraživanje nije osmišljeno da testira imaju li roditelji zaista miljenike ili ne.

Također, u sklopu drugog problema, ispitali smo potencijalne moderacijske utjecaje spola i redoslijeda rođenja na odnos percipiranog roditeljskog favoritizma i samopoštovanja, i to zasebno za percipirani majčin favoritizam i očev favoritizam. Da bismo ispitali moderacijski utjecaj roda i redoslijeda rođenja na odnos između percipiranog favoriziranja roditelja i samopoštovanja proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu. Rod i redoslijed rođenja objasnili su 12% varijance samopoštovanja, dok nije postojao samostalni značajni doprinos percipiranog majčinog favoriziranja u objašnjenju samopoštovanja. Međutim, interakcija roda i majčinog favoriziranja značajno doprinosi objašnjenju varijance samopoštovanja: žene koje su percipirale viši majčin favoritizam su imale više samopoštovanje u odnosu na žene koje su percipirale da ih majke nisu favorizirale, dok za muškarce nije pronađena ovakva razlika. Budući da su prijašnja istraživanja pokazala da su majke više uključene u odgoj djeteta (npr. McBride i Mills, 1993), a i s majkama se djevojke više identificiraju, percipirani favoritizam majke pozitivno je povezan sa samopoštovanjem kod djevojaka. Slični nalazi dobiveni su i u istraživanju Mohariba (2013) u kojem su ispitali odnosi između roditeljskog favoriziranja, spola roditelja koji pokazuje favoriziranje te spola djece koja su bila favorizirana te simptoma depresije i agresije. Percepcija djece o roditeljskom favoriziranju bila je pozitivno povezana s depresijom ($r = .39, p < .001$) i simptomima agresije ($r = .32, p < .001$) pri čemu su oni sudionici koji su smatrali da nisu favorizirani od strane roditelja pokazivala više depresivnih i agresivnih simptoma. Također, djevojke su pokazivale više agresivnih i depresivnih simptoma kada su smatrale da ih majke ne favoriziraju, u odnosu na

djevojke koje su smatrale da ih očevi ne favoriziraju. Rezultate možemo pripisati činjenici da su djevojkama za razvoj samopoštovanja važnije procjene drugih nego mladićima te one na takve procjene više reaguju (Schwalbe i Staples, 1991). Prema tome, djevojke i žene se bolje osjećaju kada dobiju pozitivnu povratnu informaciju od osobe koja ih procjenjuje, a lošije kada primaju negativnu povratnu informaciju. Kod dječaka i muškaraca to se ne očituje, oni nastoje održati osjećaj vlastite vrijednosti čak i u slučaju negativne povratne informacije, što može predstavljati obrambeni mehanizam (Cross i Madson, 1997). Stoga postoji mogućnost da će za djevojke procjena favoritizma majke, odnosno procjena da ih majke percipiraju pozitivno, povoljno utjecati na samopoštovanje. Klein i Gleason tvrde kako je djevojkama izrazito bitno da izgrade kvalitetan odnos s majkom te majčina pažnja i podrška (prema Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić, 2014, str 186). U istraživanju Miljević (2011) pokazano je da je veće samopoštovanje djevojaka značajno povezano s privrženosti majci. Kvaliteta odnosa privrženosti koje djevojke uspostavljaju s vršnjacima značajno je povezana s njihovom privrženosti majci i doživljajem socijalne prihvaćenosti u društvu vršnjaka (Miljević, 2011). Sukladno navedenim rezultatima istraživanja, kao i rezultatima našeg istraživanja, postoji mogućnost da percepcija majčinog favoritizma djeluje kao zaštitni faktor na samopoštovanje djevojaka. Za muškarce nisu pronađeni ovakvi trendovi, ni u slučaju percepcije majčinog ni oćevog favoritizma.

Ograničenja istraživanja

Deering (1991) je skrenula pažnju na teškoće u istraživanju društvenih tabua kao što su ljubomora među braćom i sestrama te roditeljska naklonost. Navodi da istraživanja koja se bave ovim pitanjima počivaju na mjerama samoprocjene, što može uvelike utjecati na rezultate. Žele reći da ispitivanje stvarnog odnosa s roditeljem od osobe iziskuje potpuno prihvaćanje sebe i roditelja kao osobe s vrlinama i manama. Naime, prema Melanie Klein (1996) to zahtijeva sposobnost osobe da pri razmišljanju o iskustvima iz djetinjstva ne idealizira roditelja (kao osobu bez mana), ali ni ne osuđuje roditelja (kao osobu bez vrlina). Iz perspektive teorije privrženosti, sigurna privrženost djeteta prema roditelju može omogućiti iskrenu procjenu i kritiku roditelja, a da osoba to pritom ne doživi kao potencijalno udaljavanje od roditelja (Bretherton, 1992). Također, na točnost podataka mogao bi utjecati i roditeljski autoritet. Ukoliko osoba prizna da su roditelji bili više naklonjeni njegovom/njegovoj bratu/sestri, to se može smatrati i „činom“ protiv roditelja (Tabin, 1998). Drugi izazov u proučavanju roditeljske naklonosti jest neslaganje u mišljenju - kada se

roditeljska naklonost istražuje unutar obitelji. Nekoliko istraživanja koja su pokušala usporediti subjektivno iskustvo djece s iskustvom njihovih roditelja pokazala su zamjetne razlike (Bengston i Kuypers, 1971). Roditelji su skloniji prijavljivanju više bliskosti i manje sukoba s djecom, u odnosu na samu djecu. Dakle, mjerenje naklonosti se može promatrati iz dva ugla: (1) objektivno, utemeljeno na kvantitativnim mjerama, kao što je vrijeme provedeno zajedno, ili (2) subjektivno, na temelju perspektive pojedinca. U ovom smo se istraživanju oslanjali na percepciju djece o favoriziranju, što možda ne mora nužno odražavati percepciju ili ponašanje roditelja. Kognitivne teorije razvoja konstatiraju da nije važno jesu li roditelji zaista favorizirali dijete već djetetova percepcija favoriziranja ima veći učinak na razvoj osobe. Ipak, ovo pitanje bi trebalo dodatno istražiti. Još jedan od izazova prilikom istraživanja roditeljske naklonosti može biti i tendencija sudionika da se osjećaju tjeskobno jer su procjenjivani, posebice jer su procjenjivani od strane psihologa. Stoga, mogu odgovarati na načine koji ih prikazuju kao bolje prilagođene ili zdravije nego što to doista jesu (Heppner, Kivlighan i Wampold, 1999). Iako je naš pristup roditeljskom favoritizmu u ovom istraživanju bio obuhvatniji nego u mnogim prethodnim istraživanjima, naše istraživanje ima ograničenja (npr. reprezentativnost uzorka) te neka ključna pitanja ostaju neistražena. Sudionici su bili mladi odrasli, velika većina visoko obrazovani što ukazuje na to da su uzorak većinski činili visoko funkcionalni pojedinci. U raznovrsnijoj populaciji dobili bismo i veći varijabilitet rezultata na ljestvicisamopoštovanja što bi uvelike promijenilo rezultate. Dodatni problem koji je mogao utjecati na rezultate ovog istraživanja jest i upitnik koji je korišten za ispitivanje roditeljskog favoritizma. Upitnik je preuzet iz istraživanja koje se bavilo ispitivanjem roditeljskog favoriziranja (Lauricella, 2009). Međutim, postoji mogućnost da neke čestice u upitniku nisu odražavale roditeljsku naklonost, već životne okolnosti. Primjerice, sudionici su trebali procijeniti daju li njihovi roditelji novac češće njihovom bratu/sestri ili njima. Moguće je da roditelji određenom djetetu daju novac jer nema vlastite prihode (student je) te pozitivan odgovor na to pitanje na odražava favoriziranje prema tom djetetu. Dakle, istraživanja koja se bave redoslijedom rođenja trebala bi obzir uzeti i različite životne utjecaje, izuzev obiteljske strukture, primjerice, okolinske uvjete. Na percepciju roditeljskog favoritizma može utjecati i žive li djeca s roditeljima ili ne. Drugo neistraženo pitanje u ovom istraživanju je i odnos između roditeljskog favoritizma i samopoštovanja u različitoj životnoj dobi. Prijašnja istraživanja koja su se bavila ovim odnosom provedena su na uzorku djece te se povezanost roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja pokazala značajnom. Naše istraživanje ispitvalo je navedeni odnos za mlade odrasle te se povezanost roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja nije pokazala

značajnom. Zanimljivo bi bilo vidjeti odnos roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja kroz vrijeme. Zaključno, buduća istraživanja mogla bi ispitati i druge varijable koje su povezane s roditeljskim favoritizmom, izuzev samopoštovanja. Unatoč tim ograničenjima, ovo istraživanje bogati skromnu, u Republici Hrvatskoj nepostojeću, zbirku istraživanja o percipiranom roditeljskom favoritizmu te ističe nekoliko područja za buduća istraživanja.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju ranije nalaze da će u obiteljima u kojima postoji percepcija favoriziranja postojati razlika između redoslijeda rođenja u stupnju percipirane favoriziranosti. Drugorođeno dijete biti će predmetom veće roditeljske favoriziranosti. Drugorođena djeca su statistički značajno više percipirana kao oni koji su favorizirani od strane majke ($t(86.214) = -5.32, p = .001$), od strane oca ($t(92) = -4.43, p = .001$) te od strane oba roditelja zajedno ($t(92) = -6.07, p = .001$). Nisu pronađene rodne razlike u procjeni favoritizma od strane roditelja. Međutim, pronađene su rodne razlike u razini samopoštovanja. Rezultati istraživanja pokazuju da muškarci imaju statistički značajno više samopoštovanje u odnosu na žene. Ne postoje razlike u razini samopoštovanja između prvorodenih i drugorođenih, ali je dobiven značajan interakcijski efekt spola i redoslijeda rođenja na razinu samopoštovanja. Prvorodeni muškarci imaju višu razinu samopoštovanja u odnosu na drugorođene muškarce i žene. Također, rezultati ovog istraživanja pokazuju da varijabla samopoštovanje ne korelira značajno s percipiranim favoritizmom od strane majke ($r=.06, p=.56$), percipiranim favoritizmom od strane oca ($r=-.05, p=.67$), kao ni s percipiranim favoritizmom od strane oba roditelja ($r=.01, p=.95$). Percepcija favoritizma majke značajno će objašnjavati samopoštovanje samo u slučaju djevojaka.

LITERATURA

- Adkins, K. L. (2003). *Predicting Self-Esteem Based on Perceived Parental Favoritism and Birth Order*. Neobjavljeni magistarski rad. East Tennessee State University.
- Andrew, D. H. i Carol, C. Y. (2015). Descriptive Statistics for Modern Test Score Distributions: Skewness, Kurtosis, Discreteness, and Ceiling Effects. *Educational and Psychological Measurement*, 75(3), 365-388.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. U Ramachaudran, V.S. (ur.), *Encyclopedia of human behavior*. New York: Academic Press.
- Baker, L. A., i Daniels, D. (1990). Nonshared environmental influences and personality differences in adult twins. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(1), 103.
- Bedford, V. H. (1992). Memories of parental favoritism and the quality of parent-child ties in adulthood. *Journal of Gerontology*, 47(4), 149-155.
- Black, S. E., Devereux, P. J., i Salvanes, K. G. (2005). The more the merrier? The effect of family size and birth order on children's education. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 669-700.
- Blanchard, R. (2001). Fraternal birth order and the maternal immune hypothesis of male homosexuality. *Hormones and behavior*, 40(2), 105-114.
- Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., i Penezić, Z. (2014). Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva. Naklada Slap. Zagreb.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., i Burke, M. (1987). Child temperaments, maternal differential behavior, and sibling relationships. *Developmental psychology*, 23(3), 354.
- Brody, L. R., Copeland, A. P., Sutton, L. S., Richardson, D. R., i Guyer, M. (1998). Mommy and daddy like you best: Perceived family favouritism in relation to affect, adjustment and family process. *Journal of Family Therapy*, 20(3), 269-291.
- Bryant, B. K., & Crockenberg, S. B. (1980). Correlates and dimensions of prosocial behavior: A study of female siblings with their mothers. *Child Development*, 529-544.
- Chalfant, D. (1994). Birth order, perceived parental favoritism, and feelings toward parents. *Individual Psychology: Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 50, 52-57.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Cross, S. E., & Madson, L. (1997). Models of the self: self-construals and gender. *Psychological bulletin*, 122(1), 5.
- Daniels, D., Dunn, J., Furstenberg Jr, F. F., & Plomin, R. (1985). Environmental differences within the family and adjustment differences within pairs of adolescent siblings. *Child Development*, 56 (3) 764-774.

- Deering, C. G. (1991). *Correlates of sibling jealousy and parental favoritism*. Doktorski rad., Sveučilište Rhode Island.
- Eckstein, D., Aycock, K. J., Sperber, M. A., McDonald, J., Van Wiesner III, V., Watts, R. E., i Ginsburg, P. (2010). A Review of 200 Birth-Order Studies: Lifestyle Characteristics. *Journal of Individual Psychology*, 66(4).
- Eckstein, D. (2000). Empirical studies indicating significant birth-order-related personality differences. *Individual Psychology*, 56(4), 481.
- Eshel, N., Daelmans, B., Mello, M. C. D., Martines, J. (2006). Responsive parenting: interventions and outcomes. *Bulletin of the World Health Organization*, 84, 991-998.
- Franić, S. (2006). Ispitivanje razlika u empatiji obzirom na redoslijed rođenja i spol. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog Fakulteta u Zagrebu.
- Freese, J., Powell, B., & Steelman, L. C. (1999). Rebel without a cause or effect: Birth order and social attitudes. *American Sociological Review*, 207-231.
- Freud, S. (1953). *The family romances*. U J. Strachey, A. Freud, C. L. Rothgeb, A. Richards i S. L. Corporation. (Ur.), The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 9). London,: Hogarth Press.
- Gates, L., Lineberger, M. R., Crockett, J., i Hubbard, J. (1988). Birth order and its relationship to depression, anxiety, and self-concept test scores in children. *The Journal of genetic psychology*, 149(1), 29-34.
- Gay, P. (1988). *Freud: a life for our time*. New York: Norton.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., i Maitino, A. (2009). Gender differences in domain-specific self-esteem: A meta-analysis. *Review of General Psychology*, 13(1), 34-45.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford.
- Harris, I. D., i Howard, K. I. (1985). Correlates of perceived parental favoritism. *The Journal of Genetic Psychology*, 146(1), 45-56.
- Heppner, P. P., Kivlighan, D. M., i Wampold, B. E. (1999). *Research design in counseling*. Belmont: Brooks/Cole Wadsworth.
- Herrera, N. C., Zajonc, R. B., Wiczorkowska, G., i Cichomski, B. (2003). Beliefs about birth rank and their reflection in reality. *Journal of personality and social psychology*, 85(1), 142.
- Hoff-Ginsberg, E. (1998). The relation of birth order and socioeconomic status to children's language experience and language development. *Applied Psycholinguistics*, 19(4), 603-629.
- Jacobs, B. S., i Moss, H. A. (1976). Birth order and sex of sibling as determinants of mother-infant interaction. *Child Development*, 315-322.

- Jefferson Jr, T., Herbst, J. H., i McCrae, R. R. (1998). Associations between birth order and personality traits: Evidence from self-reports and observer ratings. *Journal of Research in Personality*, 32(4), 498-509.
- Jelić, M. (2009). Validacija hrvatske verzije Skale socijalnog samopoštovanja. *Migracijske i etničke teme*, (3), 237-262.
- Jones, E. (1953). *The life and work of Sigmund Freud*. New York: Basic Books.
- Keller, H., i Zach, U. (2002). Gender and birth order as determinants of parental behaviour. *International Journal of Behavioral Development*, 26(2), 177-184.
- Kidwell, J. S. (1982). The neglected birth order: Middleborns. *Journal of Marriage and the Family*, 225-235.
- Kiracofe, N. M. (1992). Child-perceived parental favoritism and self-reported personal characteristics. *Individual Psychology: Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 48(3), 349-356.
- Kiracofe, N. M., i Kiracofe, H. N. (1990). Child-perceived parental favoritism and birth order. *Individual Psychology*, 46(1), 74.
- Klein, M. (1996). Notes on some schizoid mechanisms. *The Journal of psychotherapy practice and research*, 5(2), 160.
- Kuperfish, S. (2005). *Parental favoritism, self-esteem and locus of control*. San Francisco: Alliant International University.
- Lacković-Grgin, K., Deković, M., i Opačić, G. (1994). Pubertal status, interaction with significant others, and self-esteem of adolescent girls. *Adolescence*, 29(115), 691-701.
- Lauricella, A. M. (2009). *Why do Mommy and Daddy Love You More? An Investigation of Parental Favoritism from an Evolutionary Perspective*. Doktorska disertacija. Ohio: Sveučilište Bowling Green State.
- Martínez, I., i García, J. F. (2007). Impact of parenting styles on adolescents' self-esteem and internalization of values in Spain. *The Spanish Journal of Psychology*, 10(2), 338-348.
- McBride, B. A., i Mills, G. (1993). A comparison of mother and father involvement with their preschool age children. *Early Childhood Research Quarterly*, 8(4), 457-477.
- Michalski, R. L., i Shackelford, T. K. (2002). An attempted replication of the relationships between birth order and personality. *Journal of Research in Personality*, 36(2), 182-188.
- Miljević, T. (2011). *Relationship between attachment to parents, adolescent self-esteem and quality of peer relations*. Doktorska disertacija. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Moharib, N. I. (2013). Effects of parental favoritism on depression and aggression in Saudi Arabian adolescents. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 41(9), 1497-1510.
- Nietzel, M.T., Bernstein, D.A., i Milich, R. (1998). *Introduction to clinical psychology* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Orgler, H. (1973). *Alfred Adler, the man and his work: triumph over the inferiority complex*. London: Sidgwick and Jackson.

- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D., i Chen, D. (1999). Birth order effects on personality and achievement within families. *Psychological Science*, *10*(6), 482-488.
- Rauf, K. (2015). Effect of Birth Order and Gender on Emotional Intelligence of Adolescents. *Bahria journal of professional psychology*, *14*(1).
- Rohde, P. A., Atzwanger, K., Butovskaya, M., Lampert, A., Mysterud, I., Sanchez-Andres, A., i Sulloway, F. J. (2003). Perceived parental favoritism, closeness to kin, and the rebel of the family: The effects of birth order and sex. *Evolution and Human Behavior*, *24*(4), 261-276.
- Rohner, R. P., i Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online readings in psychology and culture*, *6*(1), 2307-0919.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Middletown, Conn.: Wesleyan University Press.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., i Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American sociological review*, *60*(1), 141-156.
- Sampson, E. E., i Hancock, F. T. (1967). An examination of the relationship between ordinal position, personality, and conformity: An extension, replication, and partial verification. *Journal of Personality and Social Psychology*, *5*(4), 398.
- Schwalbe, M. L., i Staples, C. L. (1991). Gender differences in sources of self-esteem. *Social Psychology Quarterly*, *54*(2), 158-168.
- Singer, A. T., i Weinstein, R. S. (2000). Differential parental treatment predicts achievement and self-perceptions in two cultural contexts. *Journal of Family Psychology*, *14*(3), 491.
- Stewart, A. E., Stewart, E. A., i Campbell, L. F. (2001). The relationship of psychological birth order to the family atmosphere and to personality. *Journal of individual psychology*, *57*(4), 363-387.
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. London: Pantheon Books.
- Sulloway, F. J. (1995). Birth order and evolutionary psychology: A meta-analytic overview. *Psychological Inquiry*, *6*(1), 75-80.
- Suitor, J. J., i Pillemer, K. (2000). Did mom really love you best? Developmental histories, status transitions, and parental favoritism in later life families. *Motivation and Emotion*, *24*(2), 105-120.
- Tabin, J. K. (1998). The family romance: Attentions to the unconscious basis for a conscious fantasy. *Psychoanalytic Psychology*, *15*(2), 2887-2293.
- Tafarodi, R. W., i Swann Jr, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and Individual Differences*, *31*(5), 653-673.
- Tamrouti-Makkink, I. D., Dubas, J. S., Gerris, J. R., i van Aken, M. A. (2004). The relation between the absolute level of parenting and differential parental treatment with

- adolescent siblings' adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1397-1406.
- Thompson, M. W. (1951). Heredity, maternal age, and birth order in the etiology of celiac disease. *American journal of human genetics*, 3(2), 159.
- Toman, W. (1976). *Family constellations*. New York: Springer.
- Townsend, F. (2000). Birth order and rebelliousness: Reconstructing the research in Born to Rebel. *Politics and the Life Sciences*, 19(2), 135-156.
- Townsend, F. (1997). Rebellious against born to rebel. *Journal of Social & Evolutionary Systems*, 20(2), 191-214.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review. *Journal of marriage and family*, 65(3), 574-583.
- Wichman, A. L., Rodgers, J. L., & MacCallum, R. C. (2006). A multilevel approach to the relationship between birth order and intelligence. *Personality and social psychology bulletin*, 32(1), 117-127.
- Zervas, L. J., & Sherman, M. F. (1990). The relationship between perceived parental favoritism and self-esteem. *The Journal of Genetic Psychology*, 155(1), 25-33.

PRILOZI

Prilog 1

Opći podaci o ispitaniku

1. Vi ste (zaokružite):

- 1) Žena
- 2) Muškarac
- 3) Ne želim se izjasniti

2. Vaša najviša stručna sprema je (zaokružite):

- 1) (ne)završena osnovna škola
- 2) srednja stručna sprema
- 3) viša stručna sprema
- 4) visoka stručna sprema
- 5) poslijediplomski studij

3. U Vašoj obitelji Vi ste koje dijete prema redoslijedu rođenja:

- 1) Prvorođena
- 2) Drugorođena

4. Većinu svog djetinjstva proživjeli ste u:

- 1) Cjelovitoj obitelji (s oba roditelja)
- 2) Jednoroditeljskoj obitelji s majkom
- 3) Jednoroditeljskoj obitelji s ocem
- 4) Obitelji neke druge strukture, koje?

5. Ako su se Vaši roditelji razveli koliko ste godina tada imali? _____

6. Navedite spol i dob u godinama i mjesecima Vaših sestara/braće:

- 1) Sestra, _____ godina i _____ mjeseci
- 2) Brat, _____ godina i _____ mjeseci

7. Sadašnja dob Vaše majke: _____

8. Sadašnja dob Vašeg oca: _____

9. Najviši postignut stupanj obrazovanja Vaše majke:

- 1) (ne)završena osnovna škola
- 2) srednja stručna sprema
- 3) viša stručna sprema
- 4) visoka stručna sprema
- 5) poslijediplomski studij

10. Najviši postignut stupanj obrazovanja Vašeg oca:

- 1) (ne)završena osnovna škola
- 2) srednja stručna sprema
- 3) viša stručna sprema
- 4) visoka stručna sprema
- 5) poslijediplomski studij

Prilog 2

Hrvatska verzija modificiranog SIDE upitnika - Differential parental treatment sub-scale of the Sibling Inventory of Differential Experience (SIDE); prema Lauricella (2009)

U tvrdnjama koje slijede, pitat ćemo vas o tome kako percipirate odnos Vaših roditelja prema Vama. Molimo Vas da uz niže navedene tvrdnje izrazite svoj stupanj slaganja, na taj način da uz svaku od njih zaokružite jedan od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

1 = Ukupno/općenito gledajući, moja majka mnogo češće se na ovakav način odnosila prema mojoj sestri nego prema meni

2 = Općenito gledajući, moja majka nešto češće se na ovakav način odnosila prema mojoj sestri nego prema meni

3 = Općenito gledajući, moja majka jednako često se na ovakav način odnosila prema meni, i prema mojoj sestri

4 = Općenito gledajući, moja majka se nešto češće na ovakav način odnosila prema meni nego prema mojoj sestri

5 = Općenito gledajući, moja majka se mnogo češće na ovakav način odnosila prema meni nego prema mojoj sestri

1.	Bila stroga.	1	2	3	4	5
2.	Bila ponosna.	1	2	3	4	5
3.	Uživala u zajedničkim aktivnostima.	1	2	3	4	5
4.	Bila osjetljiva prema osjećajima.	1	2	3	4	5
5.	Kažnjavala za nedolično ponašanje.	1	2	3	4	5
6.	Pokazivala interes.	1	2	3	4	5
7.	Krivila za postupke drugog člana obitelji.	1	2	3	4	5
8.	Bila zaštitinički nastrojena.	1	2	3	4	5
9.	Disciplinirala.	1	2	3	4	5
10.	Davala novac.	1	2	3	4	5
11.	Kupovala stvari.	1	2	3	4	5
12.	Davala slobodu u postupanju.	1	2	3	4	5

13.	Uživala u razgovoru.	1	2	3	4	5
14.	Davala ono što je od nje traženo.	1	2	3	4	5
15.	Činila usluge.	1	2	3	4	5
16.	Sudjelovala u zajedničkim aktivnostima.	1	2	3	4	5
17.	Davala podršku.	1	2	3	4	5
18.	Kritizirala.	1	2	3	4	5
19.	Slušala mišljenje.	1	2	3	4	5
20.	Pokazivala poštovanje.	1	2	3	4	5

1 = Ukupno/općenito gledajući, moj otac mnogo češće se na ovakav način odnosio prema mojoj sestri nego prema meni

2 = Općenito gledajući, moj otac nešto češće se na ovakav način odnosio prema mojoj sestri nego prema meni

3 = Općenito gledajući, moj otac jednako često se na ovakav način odnosio prema meni, i prema mojoj sestri

4 = Općenito gledajući, moj otac se nešto češće na ovakav način odnosio prema meni nego prema mojoj sestri

5 = Općenito gledajući, moj otac se mnogo češće na ovakav način odnosio prema meni nego prema mojoj sestri

1.	Bio strog.	1	2	3	4	5
2.	Bio ponosan.	1	2	3	4	5
3.	Uživao u zajedničkim aktivnostima.	1	2	3	4	5
4.	Bio osjetljiv prema osjećajima.	1	2	3	4	5
5.	Kažnjavao za nedolično ponašanje.	1	2	3	4	5
6.	Pokazivao interes.	1	2	3	4	5
7.	Krivio za postupke drugog člana obitelji.	1	2	3	4	5
8.	Bio zaštitinički nastrojena.	1	2	3	4	5

9.	Disciplinirao.	1	2	3	4	5
10.	Davao novac.	1	2	3	4	5
11.	Kupovao stvari.	1	2	3	4	5
12.	Davao slobodu u postupanju.	1	2	3	4	5
13.	Uživao u razgovoru.	1	2	3	4	5
14.	Davao ono što je od njega traženo.	1	2	3	4	5
15.	Činio usluge.	1	2	3	4	5
16.	Sudjelovao u zajedničkim aktivnostima.	1	2	3	4	5
17.	Davao podršku.	1	2	3	4	5
18.	Kritizirao.	1	2	3	4	5
19.	Slušao mišljenje.	1	2	3	4	5
20.	Pokazivao poštovanje.	1	2	3	4	5

Prilog 3

Prisilni izbor – percepcija roditeljske naklonosti

Molimo Vas da u tvrdnjama koje slijede označite jednu tvrdnju koja najviše vrijedi za Vašu majku.

1	Moja majka je pokazivala veću naklonost prema meni nego prema mojoj sestri.
2	Moja majka je pokazivala veću naklonost prema mojoj sestri nego prema meni.
3	Moja majka nije pokazivala različitu razinu naklonosti prema meni, u odnosu na moju sestru.

Ukoliko ste na prethodno pitanje označili tvrdnju 2, molimo Vas da navedete razloge zbog kojih smatrate da je Vaša majka bila naklonjenija prema Vašoj sestri nego prema Vama.

Molimo Vas da u tvrdnjama koje slijede označite jednu tvrdnju koja najviše vrijedi za Vašeg oca.

1	Moj otac je pokazivao veću naklonost prema meni nego prema mojoj sestri
2	Moj otac je pokazivao veću naklonost prema mojoj sestri nego prema meni.
3	Moj otac nije pokazivao različitu razinu naklonosti prema meni, u odnosu na moju sestru.

Ukoliko ste na prethodno pitanje označili tvrdnju 2, molimo Vas da navedete razloge zbog kojih smatrate da je Vaš otac bio naklonjeniji prema Vašoj sestri nego prema Vama.

Prilog 4

Revidirana skala samoprihvatanja i samokompetentnosti (Self-liking/Self-competence Scale-Revised Version, SLCS-R, Tafarodi i Swann, 2001)

U tvrdnjama koje slijede, pitat ćemo vas o tome kako se najčešće osjećate. Molimo vas da uz niže navedene tvrdnje izrazite svoj stupanj slaganja, na taj način da uz svaku od njih zaokružite jedan od brojeva koji imaju sljedeće značenje:

- 1 - izrazito se ne slažem
- 2 - djelomično se ne slažem
- 3 - niti se slažem niti se ne slažem
- 4 - djelomično se slažem
- 5 - izrazito se slažem

1.	Sklona sam podcijeniti vlastitu vrijednost.	1	2	3	4	5
2.	Vrlo sam učinkovita u stvarima koje radim.	1	2	3	4	5
3.	Osjećam se jako ugodno u pogledu same sebe.	1	2	3	4	5
4.	Gotovo uvijek uspijevam postići ono što pokušam.	1	2	3	4	5
5.	Sigurna sam u osjećaj vlastite vrijednosti.	1	2	3	4	5
6.	Ponekad mi nije ugodno razmišljati o sebi.	1	2	3	4	5
7.	Imam negativno mišljenje o sebi.	1	2	3	4	5
8.	Ponekad mi je teško postići stvari koje su mi važne.	1	2	3	4	5
9.	Odlično se osjećam s tim što jesam.	1	2	3	4	5
10.	Ponekad se loše nosim s izazovima.	1	2	3	4	5
11.	Nikad ne sumnjam u vlastitu vrijednost.	1	2	3	4	5
12.	Uspješna sam u mnogim stvarima.	1	2	3	4	5
13.	Ponekad ne uspijevam ostvariti svoje ciljeve.	1	2	3	4	5
14.	Jako sam talentirana.	1	2	3	4	5
15.	Ne poštujem se dovoljno.	1	2	3	4	5
16.	Voljela bih da sam vještija u svojim aktivnostima.	1	2	3	4	5

Tablica 1

Osnovni deskriptivni podaci i pokazatelji normaliteta distribucije korištenih varijabli ($N = 94$)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	KS	<i>p_{KS}</i>	Indeks asimetričnosti	Indeks spljoštenosti	α
Samopoštovanje	3.40	0.68	0.08	.156	-0.35	-0.56	.89
Majčin favoritizam	2.89	0.48	0.18	.001	-0.93	1.84	.90
Očev favoritizam	2.88	0.53	0.11	.004	-0.85	1.31	.86
Favoritizam ukupno	2.88	0.43	0.11	.005	-1.00	2.87	.92